

**R. Patris, Francisci Svarez, E Societate Iesv,
Metaphysicarvm Disputationvm, In Qvibvs Et Vniversa
Natvralis Theologia Ordinate Traditvr, Et Qvæstiones Ad
omnes duodecim Aristotelis Libros ...**

Suárez, Francisco

Mogvntiæ ; [Coloniæ Agrippinæ], 1630

Disp. XLII. De qualitate & speciebus eius in communi.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-94179](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-94179)

aliquam figuram, & consequenter esse finitum, quia figura est quæ termino vel terminis clauditur: cum ergo esse finitum perfecte consequatur ad omnem quantitatem, immerito videtur illa proprietas sub dicta disunctione assignari.

XV. Duobus ergo modis potest illud membrum intelligi, scilicet de infinito in potentia, vel de infinito in actu. Priori modo intellexit hanc proprietatem Scot. 2. Met. qu. 9. & sic cessant obiectiones. In eo autem sensu non deberet illa proprietas sub disunctione assignari, sed copulative, nam esse actu finitum & potentia infinitum simul conveniunt quantitati. Responderi autem potest, illam particulam sub disunctione esse positam, aut ad indicandum, illa membrum non in eodem, sed in diversis sensibus sumi: aut certe ita positam esse propter quantitatem discretam, quæ tantum finita est, & non infinita, etiam in potentia, quia illa non est diuisibilis in infinitum, sicut est quantitas continua. Quamquam in alio sensu possit ita sumi infinitum in potentia, ut tam quantitati discreta, quam continuæ conveniat. Dicit enim potest quantitas infinita in potentia: quia ex se nullum certum terminum sibi præfigit aut determinat, quod manifeste convenit cuilibet quantitati continuæ, & ideo dici potest, vel finita, quia actu semper habet aliquem terminum, vel infinita negative, seu potestate: quia ei non repugnat quemcunque definitum terminum transcendere. Numerus autem quamvis si sumatur in quacunque determinata specie, ita sit finitus ut augeri non possit, quin mutetur species: tam absolute sumptus semper potest augeri sine termino intra latitudinem quantitatis discretæ. Et in hoc sensu etiam illi potest attribui aliquo modo infinitas in potentia.

XVI. At vero, si illud membrum intelligatur de infinito in actu: & supponamus ut veram sententiam, quæ negat tale infinitum esse possibile: negandum consequenter est tale membrum pertinere ad veram proprietatem quantitatis: quod indicavit Scotus loco citato, & sentit etiam Caletan. 1. p. q. 7. a. 3. circa solut. ad 2. Quod vero ad Aristotelem attinet, in priori loco non intendit sensum absolutum, nimirum quod infinitum in actu possit aliquo modo quantitati convenire: sed sub conditione seu ex hypothesi loquitur, si infinitum est, illud ad quantitatem debere spectare. Nam infiniti (inquit) ratio quantitate videtur. Et hoc verissimum est: iuxta quam interpretationem, dicere etiam possumus, quia non est certum, quantitatem non posse esse infinitam, ideo sub disunctione proprietatem illam assignari, & intelligi quantum ad illud membrum de infinito, per non repugnantiam ex vi quantitatis, ut sic, ut significavit D. Tho. in dict. solut. ad 2. dicens, infinitum non esse contra rationem magnitudinis in communi. In alio vero loco 3. Phys. Arist. agit simul de magnitudine, motu, & tempore, Quorum unumquodque, ait, aut infinitum, aut finitum esse necesse est. Iuxta illius autem sententiam non repugnat dari infinitum in actu saltem in motu & tempore: & ideo vel ob eam causam potuit ea disunctione uti. Absolute tamen loquendo, & iuxta veram sententiam, omne quantum, etiam motus & tempus, finitum est.

XVII. Denique ad has proprietates addi possunt alie, quæ non conveniunt quantitati ut sic, sed aut continuæ aut discretæ. ut figura numerari potest inter proprietates quantitatis continuæ, quamvis hæc in proprio predicamento collocetur, quia includit specialem rationem accidentis. Item tribuitur quantitati continuæ quod partes eius habeant positionem in toto, cuius oppositum tribuitur quantitati discretæ. Cui etiam assignatur ut proprietas quod sit par, vel impar: quæ omnia clara sunt ex superioribus, nec nova indigent interpretatione.

(.)

DISPUTATIO XLII.

De qualitate, & speciebus eius in communi.

Vamuis Aristoteles in Dialectica in ordine predicamentorum prius de Ad aliquid, quam de qualitate differuerit, fortasse quia predicamentum Ad aliquid quodammodo generalius est: nam omnibus aliis entibus aliquo modo accidit in 5. tamen Met. ordinem commutavit: prius de qualitate, & postea de relatione disputans, qui ordo est magis consentaneus perfectioni rerum, nam qualitas relatione longe in perfectione superat. Atque eodem loco, c. 14. huius vocis, Qualitas, plures significationes recenset, scilicet idem Aristoteles, inter quas (ut ibidem dicit) duas sunt precipue, una est, quæ solet differre essentialis qualitas appellari: quo modo dixit Porphyrius differentiam prædicari in quale, & Aristoteles ex modo interrogandi, & respondendi id declarat, nam interroganti quale animal sit homo, responderi solet, esse rationale.

Alia huius vocis significatio est, quæ significat accidentalem rei affectionem. Et secundum has duas significationes dubium non est, quin hæc vox Analogica sit. Et quamquam quoad rem significatam essentialis differentia præcipua sit, tamen nomen qualitatis per prius videtur impositum ad significandum accidentalem affectionem & determinationem: & deinde per proportionalitatem translatus ad significandam differentiam, quatenus est forma generis, & extra rationem eius: non enim dicitur differentia qualitas speciei quam constituit, sed generis quod contrahit: ideo Aristoteles non ait ad interrogationem qualis sit homo, responderi per differentiam hominis, sed ad interrogationem quale animal sit homo: quia respectu generis se habet ut qualitas.

Vnde etiam solet hæc vox usurpari ad significandam formam substantialem, non solum apud Platonem in Timæo, sed etiam apud Aristot. 4. Metaph. capite quinto, ubi materiam primam quantitatem, formam vero qualitatem appellat: quatenus materiam afficit & determinat. Quin etiam in Prædicam. cap. de substant. & 7. Metaph. cap. 3. secundam substantiam qualitatem appellare videtur respectu primæ, quatenus ait, secundam substantiam quale quid significare, nimirum, quia secunda substantia aliquo modo comparatur ad primam per modum formæ.

Omissis vero his omnibus Analogicis significationibus, hic tantum est sermo de qualitate accidentali. Est autem ulterius considerandum interdum omne accidens vocari qualitatem eius rei cui accidit: quo modo Porphy. in c. de Gener. dicit, accidentia omnia prædicari in quale quid, id est, in quoddam quale: ita enim exponenda est illa particula quid in ea generalitate sumpta. Tamen hæc etiam significatio est valde Analogica, quatenus omne accidens est quoddam affectio, modus ac determinatio sui subiecti, & extra rationem eius. Tamen cetera accidentia aliorum predicamentorum habent peculiare modos afficiendi substantiam, & iuxta eos propriis nominibus appellantur: nomen vero qualitatis in significatione propriissima usurpatum est ad significandum quoddam genus accidentium habens determinatum modum afficiendi substantiam alterius rationis à ceteris generibus accidentium: & de Qualitate hoc modo supra instituitur præfens disputatio. De qua primum in genere inquirendum est quid sit, & quas species vel proprietates habeat. Deinde vero in particulari de nonnullis speciebus vel proprietatibus, quæ maiorem difficultatem continent, & Metaphysicam abstractionem proprie participant, differendum est.

SE.

SECTIO I.

Quæ sit communis ratio, seu essentialis modus
qualitatis.

Difficile quidem est in comuni exponere in quo consistat ille modus, & quasi differentia contrahens seu determinans accidens in communi ad esse qualitatis, & distinguens illam à ceteris generibus accidentium. Vnde Arist. in 5. Met. nullam eius communem definitionem adhibet in Prædic. vero, *Qualitatem* (inquit) dico, quæ quales quidam dicuntur. Quæ definitio, licet ea ratione essentialis videatur, quod datur per habitudinem ad effectum formalem, quem omnis forma essentialiter respicit: tamen quod ad nos spectat, æque obfcura nobis manet propria ratio qualitatis. Sicut si definiretur quæ sit illa à qua dicitur quanti, licet confuse indicaretur effectus & denominatio quantitatis, tamen æque ignotum maneret, quid in nobis sit esse quantum vel quid conferat quantitas rei quantæ. Ita ergo in præsentia æque ignotum manet quid sit esse quale, seu quis peculiaris modus affectionis per hanc vocem explicetur. Percontanti enim quid sit quale, bene etiam respondetur esse id quod qualitate affectum, vel constitutum est: tamen, nisi alia via supponatur, ut notum, quid sit qualitas, tota res æque ignota relinquitur. Adde interdum obscurissimum esse discernere an res denominetur qualis, necne, aliqua denominatione, ut dicitur homo amans aut videns, nec tamen autem est illa denominatio sit qualis, vel alterius rationis: cum autem res dicitur sapiens, in creatura censetur denominatio qualis, non vero in creatore. Item cum res dicitur alba, est denominatio qualis, cur ergo non eadem erit cum dicitur dealbata? aut quæ potest huius rei differentia assignari?

Variæ descriptiones qualitatis in communi.

Aliqui ergo conati sunt communem aliquam rationem qualitatis declarare variis modis; & primo dici solet, qualitatem esse accidens absolutum consequens formam. Quæ ratio fumi potest ex communi sufficientia prædicamentorum accidentium, in qua supponitur, accidens absolutum & intrinsece inherens, si consequatur materiam, esse quantitatem, si formam esse qualitatem, ut patet ex D. Thom. 5. Met. lect. 9. & 3. Phys. lect. 5. & 3. p. q. 77. art. 2. & in 4. d. 12. q. 2. & ibi Scotus q. 2. & aliis authoribus frequenter. Sed contra hoc obijci potest, quia etiam actio sequitur formam. Hoc tamen non multum urget, quia actio non sequitur formam ut inherens, sed ut emanans: qualitas autem dici sequitur formam ut inherens ipsi, vel compositio ex ipsa quatenus tale est. Magis videtur obijci, quia quædam sunt qualitates, quæ non consequuntur formam, sed materiam, ut figura: alia quæ nec materiam nec formam consequuntur, ut lumen aeris, v. g. Alia denique sunt accidentia comitantia formam, quæ non sunt qualitates, ut naturalis locus & motus in illum, & situs, & multi etiam putant, quantitatem sequi formam: & saltem quoad terminum magnitudinis seu paritatis, id est clarum, præsertim in viventibus.

Alii dicunt, qualitatem esse modum substantiæ determinantem potentiam eius ad peculiare esse accidentale. Hæc sententia sumitur ex D. Thom. 1. 2. q. 49. art. 2. ubi sic ait, *Proprie qualitas importat quandam modum substantiæ: modus autem, teste Augustino, est quem mensura præfigit: unde importat quandam determinationem secundum aliquam mensuram: & ideo sicut id secundum*

Tom II. Metaphys.

dum quod determinatur potentia materia secundum esse substantiale, dicitur qualitas quæ est differentia substantiæ. ita secundum quod determinatur potentia subiecti secundum esse accidentale, dicitur qualitas accidentalis. Vnde videtur D. Tho. communem rationem qualitatis colligere, *Qualitas est modus seu determinatio subiecti secundum esse accidentale*. Statim vero sese offert obiectio, quia cum dicitur qualitas modus substantiæ, si modus sumatur in eo rigore in quo à propria entitate accidentali distinguitur, falsa est assumptio: nam constat plures, aut fere omnes qualitates esse proprias entitates efficietes substantiam: si vero sumatur latius (ut reuera sumitur) pro forma determinante capacitatem subiecti, sic dehnitio illa non solum qualitati, sed etiam quantitati conuenit: imo & ceteris accidentibus, præsertim proprie inherens: nam etiam quantitas determinat subiectum secundum esse accidentales & passio, & ubi, & situs. Quam obiectionem videns Caietan. super dictum locum, inquit: illa verba non esse vniuersaliter sumenda, sed limitata, quia non est sermo de determinatione accidentali absolute, sed de illa, quæ commune nomen accidentalis differentie, qualitatem scilicet sibi usurpauit. Sed hoc ipsum est, quod inquirimus, quænam sit illa determinatio, quæ illo nomine significatur. Neque illud de accidentali differentia est vniuersale, nam interdum potest accidentalis differentia sumi ex actione vel passione.

Alii ergo putant, hanc communem rationem non posse à nobis explicari per positivam differentiam, quia non cognoscimus propriam rationem qualitatis, sed per negationem posse declarari ad eum modum, quo Arist. in hoc c. dixit, *Omnino id quod præter quantitatem in substantia inest, esse qualitatem*, quamuis enim ille de numeris specialiter loquatur, nos id possumus extendere ad omnes substantiæ qualitates, subintelligendo omne id absolutum, quod inest in substantia secundum se, & in esse quieto & perfecto esse qualitatem, ut ita excludantur tam relationes, quam omnia vlcima prædicamenta. Atque hæc expositio probabilis est.

IV.

Aliquorum sententia.

Questionis resolutio.

Possumus autem amplius rem hanc declarare dicendo, cum omnia accidentia sint aliquo modo affectiones substantiæ, eique adiungantur, ob aliquam eius imperfectionem, vel ad supplendum aliquem defectum eius, qualitatem in hoc genere hoc habere peculiare, quod per se primo instituta est ad ornandam intrinsece, & perficiendam substantiam, ut conuenienter affecta in suo esse, vel in virtute agendi. Quantitas enim data est substantiæ corporeæ ad hunc peculiarem effectum, qui est habere molem corpoream, & extensionem, ac impenetrabilitatem partium. Relationes vero (si quid sunt) non per se intenduntur, sed resultant, quia in sola habitudine consistunt. Actio item & passio, solum sunt viæ ad terminum, & actio, ut actio, impropriissimam habet rationem accidentis: passio vero non tam est perfectio, quam via ad perfectionem substantiæ. Reliqua vero quatuor prædicamenta, vel sunt improprie accidentia, adiacentia potius, quam perficientia substantiam, vel si aliquid est extrinsecum, ut ubi, solum est modus quidam consequens limitationem eius, potius quam aliquid ei additum ad consummandam perfectionem eius. Qualitas ergo esse videtur accidens quoddam absolutum, adiunctum substantiæ creatæ ad complementum perfectionis eius, tam in existendo, quam in agendo. Nam quia substantia creata valde limitata est, non potest per se ipsam habere complementum perfectionis. Ad hunc ergo finem primario instituta est qualitas: & ideo ex suo genere est perfectissimum omnium accidentium: comitaturque substantiam creatam, hoc ipso quod

Kk 2 talis

talitatis est: & non tantum secundum aliquam peculiarem rationem.

Hinc etiam recte exponi potest, cur qualitas peculiari ratione dicatur consequi formam, nam quia forma est quæ complet ac perficit essentiam rei, & confert principalem vim agendi, ideo qualitas quæ adiungitur ad complementum utriusque perfectionis, dicitur consequi formam siue per emanationem, siue per quandam convenientem proportionem. Nec refert, quod aliquæ qualitates sint disconuenientes aliquibus subiectis: nam per accidens in eis existunt: per se autem institutæ sunt ad complendam perfectionem alicuius substantiæ. Vnde etiam figura licet secundum materialem capacitatem & entitatem videatur consequi quantitatem, tamē quatenus pertinet ad ornamentum substantiæ, & aliquo modo deferuire potest ad actiones, vel naturales motus, formam consequitur. Quantitas vero peculiari ratione dicitur consequi materiam, quia materia est prima radix huius molis corporeæ, ad quam constituendam vel complendam peculiari modo quantitas ordinatur.

Rursus iuxta hanc peculiarem rationem intelligendum est, cum dicitur qualitas esse modus substantiæ determinans potentiam eius ad aliquod esse accidentale secundum debitam mensuram. Intelligendum est enim de esse accidentali intrinseco, & absolute, & per se ordinato ad complementum perfectionis formalis (ut sic dicam) ipsius substantiæ. Et ob eandem causam huic accidenti per Antonomaliā tributum est nomen qualitatit. Nam qualitas dici solet omnis res, quæ per modum actus & formæ aliā afficit, vel determinat, & simpliciter dicta explicat aliquid extra substantiam rei, illam modificans, & ideo peculiari ratione tributum est hoc nomen huic generi accidentium, quod ex sua ratione habet hoc peculiare munus, prout declaratum est.

Et ex eadem radice provenit, ut omnes differentiarum rerum quæ per propriam essentiam assignari non possunt, per qualitates regulariter assignentur: nam hæc sunt quæ quodammodo complent res creatas in suo esse perfecto. Et quamvis interdum huiusmodi accidentales differentie ex affectibus vel actionibus sumantur, id solum est in quantum his, diuersæ rerum qualitates aut proprietates indicantur. Denique si penes infinitam qualitarum varietatem consideremus, ex quarum conuenientia communissimum genus qualitatit abstrahendum est, facile, ut existimo, intelligemus non posse à nobis aliter declarari, in quo illa generalissima conuenientia consistat. Est ergo utrumque explicata hoc modo communis ratio qualitatit, & alij modi hoc explicandi fere ita sunt in concordiam redacti, ut noua difficultas in hac declaratione non occurrat.

SECTIO II.

Utrum qualitas in quatuor species conuenienter & sufficienter diuisa sit.

I.

Aristoteles tacite diuidens qualitatem in predicamentis, quatuor eius numerat species, vnamquamque earum bimembrem, vel binomiam constituens, scilicet habitum & dispositionem: naturalem potentiam & impotentiam, passionem & passiuam qualitatem, figuram & formam. At vero lib. 5. Met. c. 14. obscurius tradit diuisionem: quia naturalem potentiam & impotentiam omisisse videtur, nisi eam sub virtute bene vel male operandi comprehendisse intelligamus. Figuram etiam in numeris tantum explicat & rebus immobilibus, id est, Mathematicis, specialiter illam attribuit. Ac denique illam qualitatit acceptionem reuocat potius ad eam significationem, quæ dicitur de differentia substanti-

ali. In quo vel loquitur iuxta dogma Pythagoricum, quod res Mathematicæ sint re ipsa separatæ & immobiles, vel certe loquitur de his rebus prout considerantur à Mathematicis, qui de his considerant ad modum substantiarum, & has qualitates cogitant ut differentias substantiales earum, sicut Diuus Thomas interpretatur. Diuisio ergo data in predicamentis magis perspicua est, & ideo illa est communiter recepta, ac proinde est à nobis explicanda. In eius autem explicatione ea, quæ breuiter expediri possunt, tam in communi quam in particulari, hincattingemus: nonnulla vero quæ longiorem tractationem requirunt, in proprias disputationes referuabimus.

Prima difficultas de amplitudine diuisionis.

Quatuor autem præcipue difficultates in hac diuisione occurrunt. Prima est, quia multe res sub illis membris seu terminis comprehendi videntur, quæ qualitates non sunt. Nam habitus speciale predicamentum constituere dicitur: dispositio ad finem etiam pertinet, nam sedere aut stare quædam corporis dispositio est. Quod si dispositio comparative dicatur, quatenus vna res ad aliam disponit, sic etiam quantitas est dispositio materiæ ad formam, vel alia accidentia recipienda, & actio seu operatio est dispositio ad virtutem, vel motus ad valetudinem, vel passio ad corruptionem. Rursus potetia si sumatur passiuæ indifferens est ad substantiam, quantitatem, &c. imo multi censent vagari per omnia genera, ita ut in vnoquoque sit propria potentia passiuæ proprio actui correspondens. Si vero sumatur pro uagendi, etiam substantia per se ipsam est potetia ad agendum, ut inter disputandum de causa efficiendi dictum est. Impotentia vero, cum sit priuatio quædam immerito inter qualitates numeratur. Præterea passio proprium predicamentum à qualitate distinctum constituit: quod si non pro ipsa via, sed pro termino passionis sumatur, non solum qualitas, sed etiam quantitas, & ubi erunt passionis; quia per phantasias passionis sunt. Quid vero addat passiuæ qualitas supra communem rationem qualitatit obcurisimum est. Nec minus occultum est, quid in quarta specie significetur nomine formæ, cum hæc vox communis sit non solum qualitatibus omnibus, sed etiam accidentibus, & substantialibus formis. Denique figura, cum solum sit quidam terminus quantitatit, & modus eius, potius ad quantitatem reducenda videtur.

Secunda difficultas de distinctione illorum membrorum.

Secunda difficultas est, quia hæc ipsa membra prout ad qualitatem pertinere possunt, non videntur esse satis inter se distincta, sed confusa, & permixta. Nam habitus sæpe est actiuus: ergo ea consideratione habet veram rationem potentie: nam ex actione optime inferitur potetia: ergo eo modo, quo habitus agit, habet potentiam, seu est potentia agendi. Quæ difficultas maxime locum habet in quibusdam habitibus, de quibus Theologi docent conferre potestatem agendi, ut sunt habitus per se infusi, & immul-torum opinione character. Species etiam intelligibiles, & sensibiles poterunt in hoc ordine poni, quia conferunt talem vim agendi, ut sine illa non possit fieri actus. Nec refert, quod illa virtus partialis sit, scilicet quia in suo genere, id est, ex parte obiecti, dici potest totalis: tum etiam, quia simpliciter loquendo, etiam virtus intellectus vel sensus est partialis, & nihilominus illæ qualitates absolute dicuntur potetie. Præterea inter eas qualitates, quas Aristoteles vocat passiuas,

palsiuas, multae sunt quae vere ac proprie sunt potentiae actiuae, vt grauitas, & leuitas, quas inter palsiuas qualitates numerat Aristoteles in hoc 5. Metaphys. c. 14. Item calor & frigus, tam ibi, quam in praedicamentis, ponuntur inter palsiuas qualitates, cum tamen sint vere potentiae ad calefaciendum vel frigefaciendum. Imo albedo, & nigredo, & alia obiecta sensuum, quae ab Aristotele numerantur inter palsiuas qualitates, eo quod causent passionem in sensibus, sub illa eadem ratione sunt vere potentiae actiuae, quia vere efficiunt illam passionem seu speciem in sensibus. Sicut calor etiam potest vocari qualitas palsiua, id est, efficiens passionem in ligno vel aqua: & nihilominus sub ea ratione est vera potentia actiua. Nam quod passio quam efficit albedo in sensu, sit intentionalis, nil refert, cum illa non sit extra latitudinem vere efficientiae. Alias nec intellectus agens esset vera potentia actiua: quia eius actio intentionalis est, imo etiam omnis actio intellectus vel sensus potest illo modo dici intentionalis.

Præterea, Aristoteles primae speciei attribuit, quod bene vel male afficiat subiectum: quod quidem si intelligatur de bono & malo morali, nimis limitatum est: licet enim scientiae & opiniones non erunt habitus, nec dispositiones. Si vero bene vel male idem sint, quod conuenienter vel disconuenienter ad rei naturam illam afficere, sic non solum conuenit primae, sed maxime etiam qualitatis tertiae speciei: nam calor bene afficit ignem, id est, conuenienter naturae eius, & frigus aquam, & sic de aliis: imo & figura potest hoc modo bene afficere subiectum, quo modo pulchritudo est bona dispositio subiecti. Denique omnis qualitas connaturalis, etiam si sit potentia vel dispositio, conuenienter afficit subiectum, vt intellectus animam, lux solem: quin etiam ad alia genera accidentium illi duo modi afficiendi extenduntur: sic enim etiam motus est violentus vel naturalis, quatenus est conueniens vel disconueniens naturae subiecti: ad idem est de loco & similibus. Ex quibus intelligitur, illam differentiationem non esse aptam ad discernendas qualitates. Erratio esse videtur, quia illa transcendentalis est, ad bonum transcendens spectans. Unde etiam fit, vt illa duo membra eadem speciei qualitatibus respectu diuersorum subiectorum conuenire possint.

Tertia difficultas de sufficientia diuisionis.

Tertia difficultas est, quia plures sunt qualitates, quae sub illis speciebus non videntur comprehendendi. Primo enim actus immanentes qualitates sunt, cum formaliter conferant vltimum actum & perfectionem, & tamen ad nullam ex dictis speciebus pertinent, vt facile patebit per singulas discurrere. Secundo species intentionales ex omnium sententia qualitates sunt, & tamen iuxta communem sententiam non sunt habitus, vt infra videbimus, nec sunt dispositiones, cum ex se difficile remoueantur à subiecto, nec sunt potentiae cum insint in potentiis, & de ceteris speciebus clarius sit, eis non conuenire. Estque aliud singulare in his qualitatibus, quod omnes illae species qualitatibus numeratae ab Aristotele, ita afficiunt subiectum vt illud denominent: species autem intentionales ita afficiunt vt non denominent, vt maxime patet in speciebus visibilibus existentibus in aëre vel speculo: signum ergo est pertinere ad nouum genus qualitatis, ab aliis distinctum. Tertio, raritas & densitas, asperitas, & lenitas, qualitates sunt: & tamē in supra dictis speciebus non continentur, vt per eas discurrere facile constabit.

Quod quidem videns Aristoteles in praedicamentis. c. de Qualit. negat has esse qualitates, & ad situm seu partium positionem eas reducit, quia raritas & densitas nihil aliud esse videntur quam distantia & propinquitas partium: asperitas vero & lenitas, &

Tom. II. Metaphys.

quabilis (vt sic dicam) & inaequalis partium positio. Haec vero Aristotelis responsio difficultate non caret, quia licet haec consurgant ex partium positione, non tamen in ipsa positione formaliter consistunt, sed sunt quidam peculiares modi, qui non possunt nisi ad qualitatem pertinere. Alias, nec figura pertineret ad qualitatem: consurgit enim triangulus, verbi gratia, ex tali dispositione linearum, & pulchritudo ex tali dispositione partium. Item eadem ratione sanitas non pertineret ad qualitatem: nam consurgit ex quadam proportionem & quasi positione humorum, qui suo modo sunt partes animalis. Denique densitas vel raritas non est quantitas, sed quantitatis modus, & non est sola relatio, vt per se constat, quia & per propriam actionem fit, & bene vel male disponit subiectum in ordine ad conseruationem suam, vel connaturalem essendi modum: ergo non potest esse nisi qualitas.

Quarta difficultas de bimembri distinctione singulorum membrorum.

Quarta difficultas est cur Aristotel. singulas species huius praedicamenti duplici nomine proponat. Aut enim eandem rem, vel essentiam vtrumque significat, vel diuersam: neutrum autem potest conuenienter dici. Non quidem primum, tum quia inutilis fuisset illa nominum multiplicatio, & confusio nem pareret, tum etiam quia non potest de omnibus verificare, quomodo enim potentia & impotentia, quae priuatiue videntur opponi, eandem speciem qualitatis significare possunt? Neque enim dici potest secundum, tum quia, vel debuissent octo qualitatis species immediate numerari, & non quatuor, vel si vnusquisque binarius illarum specierum habet peculiare genus proximum, debuissent illa quatuor genera seu quatuor species nominari & declarari: tum etiam quia non potest id esse verum in omnibus, nam passio & palsiua qualitas non possunt essentialiter differre cum solum differant in breui aut longiori duratione, quae non indicant diuersitatem essentiae, cum possint ab intrinsecis causis prouenire, aut ex maiori vel minori intensiōe qualitatis, eademque fere ratio est de habitu & dispositione: nam etiam dicuntur differre, quia dispositio facile remouetur, habitus difficile, quod perinde est. In figura etiam & forma non potest facile fingi illa distinctio, cū figura ipsa quaedam forma sit.

In contrarium vero est Aristotelis sententia, & auctoritas, quam ceteri Philosophi secuti sunt, iuxta quam asserendum est, recte datam esse praedictā diuisionem, omniaque illa membra, veras esse qualitates inter se distinctas, totaque latitudinem qualitatis comprehendentes. Vt haec assertio probetur & difficultatibus tactis satisfiat, oportet sigillatim de singulis membris dicere, atque vt distinctius procedamus, in varias sectiones singula distribuemus.

SECTIO III.

Vtrum omnes distinctae species veras & solas qualitates sub se comprehendant.

Incendū in primis est, nihil in his speciebus numerari, aut contineri, quod veram rationem qualitatis non habeat. Haec assertio magna ex parte pendet ex vocum significationibus, quas propterea oportet accurate distinguere, nam possunt aequiuocationem continere.

Varia significationes huius vocis, Habitus.

II.

Primo ergo nomen *habitus*, & verbum *habere* seu *habendi*, varie distinguitur ab Aristotele in præd. cap. ult. & in 3. Metaph. cap. 20. & 23. Generatim autem loquendo nomen *habitus*, sumi potest aut in vi participii, aut in vi nominis. In vi participii descendit à verbo *habere*, & tot modis dici potest, quot ipsum *habere*. Verbum autem *habere*, valde æquiuocum est. Interdum enim significat dominium & possessionem rei, ut dicitur quis habere pecunias, vel regnum, & in vniuersum qui habet ius in aliquam rem dicitur aliquo modo habere illam; quomodo dicitur vir habere uxorem: & vxor virum. Rursus omnis res quæ aliquo modo aliam continet, dicitur habere illam, ut subiectum dicitur habere accidentia, & totum partes, & materia formam, & vas aquam. sic etiam ait Aristot. *Quid detinet rem, ne sua propensione moueatur aut descendat, habere illam dicitur, ut paries testum.* Hinc etiam diuersis rationib. duæ res mutuo se habere dici possunt, nam & materia habet formam, quia est susceptiuum eius, & forma habet materiam, quia illi quodammodo dominatur. Quomodo ait Aristot. *Febris interdum dicitur habere hominem*: præsertim quando maxima vi ei adhæret: sic etiam regnum dicitur habere regem, quia ei subicitur, & e conuerso rex habere regnum, quia potestatem in illud habet.

III.

Cum ergo, *habere* tot modis dicatur, *habitus* etiam in vi participii sumptus, seu potius res habitæ, eisdem modis dici potest. In qua significatione constat nullius certi prædicamenti rem significare: nam materialiter (ut sic dicam) tam substantia quam accidens cuiuslibet prædicamenti potest haberi, & res habitæ denominari: formaliter autem illa denominatio est relatio habitus, interdum nihil reale est, sed resolutio rationis, aut denominatio ab humana voluntate seu æstimatione, aliquando vero est moralis potestas inde orta, & huiusmodi est humanum dominium aut iurisdicatio, ratione cuius dicitur quis habere domum, subditos, &c. Aliquando vero significat peculiarem habitudinem alicuius prædicamenti, & potest etiam hoc modo per varia prædicamenta vagari, ut cum materia dicitur habere formam, illud *habere* nihil aliud significat, quam informari forma, cum vero ignis dicitur habere actionem, illud *habere* non significat informationem, sed emanationem actionis ab igne. cum autem homo dicitur habere vestem, illud *habere* significare potest vel tantum possidere illam: quo modo dicitur habere illam, etiam si in arca habeat, & sic non dicit realem modum alicuius prædicamenti, sed moralem respectum, ut dixi: vel significare potest, esse illa indutum: & sic habere vestem idem est quod ornari, & quasi informari veste, quod spectat ad prædicamentum *Habitus*. In præsentem ergo non sumitur *habitus* in hac significatione seu in vi participii: quamuis hæc denominatio propriis etiam habitibus conuenire possit: nam vere dicitur homo habere habitus scientiæ, virtutis, &c. communi illa denominatione, qua subiectum dicitur habere accidentia: sicut è contrario etiam habitus potest dici habere hominem, præsertim si sit radicatus & intensus: quia ei quodammodo dominatur.

IV.

Alio ergo modo sumitur *habitus* ut nomen quoddam, & sic etiam multiplicem habet significationem. quod vero ad præsens spectat, tres significationes videntur præcipuæ. Vna est, qua hæc vox significat quamcunque rei dispositionem aut modum se habendi, & sic dicitur de qualibet forma, & præsertim de quacunque qualitate, & hoc modo tribui solet & partibus corporis & rebus inanimatis, sic enim dici solet habitus, loci, oris, &c. Et maxime solet ita appellari quatenus bene vel male disponit subiectum,

vel secundum se, vel in ordine ad aliquem usum, ut notat Philosophus 5. Metaphys. c. 20. quomodo sanitas dicitur habitus corporis. Secundo significat habitus vestem seu indumentum corporis: quæ significatio vulgo est satis vñtata, & pertinet ad speciale prædicamentum habitus. Aduertit tamen Aristoteles loco citato habitum in hac significatione non tam significare rem ipsam, quæ est vestis, quam (ut sic dicam) habitudinem ipsam, id est, illam quasi informationem quam habet homo à veste, ratione cuius, & homo dicitur esse habitatus, & vestis dicitur habitus veluti in actu, & non tantum in aptitudine. Verum tamen, si vulgatam illius vocis significationem attendamus, æque accipi solet ad significandam ipsam vestem, quæ est quasi forma in abstracto prædicamenti habitus, siue actu exerceat munus suum, siue non quamuis Philosophice loquendo peculiari ratione sumi solet pro illo concreto seu quasi effectu formali, qui per illa verba significatur, scilicet esse vestitum. Tertio denique sumitur *habitus* ad significandam formam, quæ confert facilitatem & promptitudinem operandi, & quia operari sequitur adesse, ideo extendi solet hæc significatio ad qualitates, quæ res bene aut male disponunt in suo esse, quomodo sanitas habitus appellatur, & medici bonum vel malum habitum corporis vocant naturalem corporis dispositionem, à quo provenit, ut omnia eius organa, omnesque partes bene, vel male suas functiones exercent. In hac ergo tertia significatione habitus semper est aliqua qualitas, aut temperamentum qualitatum. Existimo tamen etiam in hac significatione esse aliquam analogiam proportionalitatis, ut in tertia difficultate declarabo: ideoque proprie habitum significare formam, quæ confert potentie promptitudinem in operando, & sic constat semper esse qualitatem, & sub hac ratione existimo habitum proprie sumptum primam speciem qualitatis constituere, ut ex dictis magis constabit.

De dispositione, & significationibus eius.

Dispositio (ait Aristot. 5. Metaph. cap. 19.) est ordo habentis partes. Quod dupliciter potest intelligi: vno modo ut sit ipsa relatio ordinis quæ confurgit inter partes eius rei, quæ partes habet ex eo quod vnaquæque in suo loco constituta sit, alio modo ut sit totius rei constitutio ac veluti forma consurgens in toto ex collocatione partium in suis locis. Atque hoc modo posteriori, videtur hoc nomen dispositio proprie accipi: sic enim apud Rhetores dispositio orationis dicitur conueniens collocatio partium eius in suis propriis locis, & cum debita proportionem. Et apud dialecticos figura syllogizandi dicitur debita terminorum dispositio: & similiter in humano corpore conueniens partium aut humorum collocatio, aut proportio, bona corporis dispositio dicitur. Vnde sanitas & pulchritudo bonæ dispositiones censentur. Hanc autem dispositionem Aristoteles in tria membra distinguit, dicens, hunc ordinem partium esse posse, aut secundum locum, aut secundum virtutem seu potestatem, aut secundum formam. Ex quibus primum membrum videtur ad prædicamentum situs pertinere: nam illa dispositio nihil aliud esse videtur, quam modus qui in toto corpore resultat ex eo, quod partes eius ita sunt in loco collocatæ, quæ est ratio prædicamenti situs, ut videmus. Alia vero duo membra, ad qualitatem pertinere videntur: sed diuerso modo. Nam ordo habentis partes secundum formam, videtur ad dispositiones corporis pertinere, quales sunt figura, quæ ab Aristotele solet forma appellari, ut constat ex prædicamento qualitatis. Vnde pulchritudo aptissime potest dispositio appellari: nam est forma resultat ex debito ordine partium secundum se: debita etiam organizatio corporis potest hoc modo dispositio vocari. Imo, si nomen partium

extendamus, etiam sanitas, & omnis similis forma corporis ex debito ordine & proportionem partium relinquit, potest dici dispositio ad hoc membrum pertinens.

At vero aliud membrum, scilicet, secundum virtutem, videtur ad dispositiones animi referri: & ideo difficilius in hac dispositione explicatur quarum partium sit ordo. Potest autem primo exponi de partibus potentialibus ipsius animæ, quæ sunt ipsæmet potestates, ad convenientem ordinem rediguntur per debitas dispositiones suas: unde talis dispositio non resultat ex ordine partium, sed potius ipsa constituit debitum ordinem in anima, quæ habere partes dicitur secundum potentiam. Cui expositioni fauet idem Aristoteles, nam statim sequenti capite 20. eiusdem li. quinti Metaph. ait, habitum vno modo dici dispositionem bene vel male efficientem, vel aliquam huius dispositionis partem. Quo fit (inquit) ut etiam virtus partium, habitus sit quidam, ubi per partes potentias animæ intelligere videtur, quarum virtutes singulæ dicuntur dispositiones earum, quia licet nulla per se sola sit adæquata dispositio constituens integrum ordinem in his potentiis, tamē vnaqueque est pars huius dispositionis. Aliter potest exponi ut vnusquisque habitus animæ dicatur habere partes secundum potentiam, ex quarum ordine vel constitutione dispositio confurgit. Quod potest intelligi vel formaliter, vel virtualiter tantum. Formaliter quidem, si supponamus habitum animæ non esse simplicem qualitatem, sed confurgere ex debita coordinatione plurium habituum, sic enim integra sciētia dicitur dispositio, quia est veluti ordo quidam habentis partes secundum virtutes, id est, partiales habitus inter se ordinatos. De quibus partibus potest etiam intelligi quod in cap. 30. dicitur, partem huius dispositionis etiam vocari habitum seu dispositionem. Virtualiter autē potest dici habitus animæ consistere in hoc ordine partium, etiam in se simplex qualitas sit, quia ex parte obiecti constituit quendam debitum ordinem, ut v.g. partes prudentiæ dici possunt consultatio, iudicium & imperium, in quibus debitum ordinem prudentiæ constituit, & partes liberalitatis dici possunt, & eligi pecunias, & retinere quando oportet, inter quas debitum ordinem liberalitatis constituit.

Aliter vero exponit hæc duo membra. D. Tho. 1. 2. q. 49. artic. 1. ad 3. ubi hos duos vltimos dispositionis modos refert ad dispositiones animæ, ut sunt virtutes & scientiæ, quæ prout sunt inchoatæ & imperfectæ, dicuntur secundum potentiam: prout vero sunt completæ & perfectæ dicuntur secundum speciem, ut ipse transfert. Non tamen exponit D. Thom. quomodo hæc virtutes sint ordo habentis partes: cum tamen illa verba secundum potentiam, & secundum formam iuxta contextum Aristotelis non videantur referenda ad ipsam dispositionem, sed ad subiectum cuius est dispositio, tanquam habentis partes secundum potentiam, vel secundum formam. Ac denique verba Aristotelis, quæ Græca sunt, *Kata diuisionem huiusmodi*, non recte exponuntur per esse imperfectum, & perfectum. Prior ergo interpretatio magis probatur, quam ipse D. Thomas sequitur 5. Metaphysicæ, & ferre alii interpretes.

Iuxta hæc vero significationes huius vocis constat dispositionem non esse in sola qualitate, sed etiam in aliis prædicamentis, vel sitis, vel etiā quantitatis, ut multi volunt: nam positio partium in toto, quæ propria est quantitatis continuæ dispositio etiā dici potest, quam multi cōsent per tinere ad tertium mēbrum supra positum. Item prout dispositio ad qualitatem spectat, ut vnam tantū speciem, sed omnes potest comprehendere sub dicta generali significatione, ut ex adductis exemplis cōstat potest, & aliis et potest confirmari. Nam ipsæmet animæ potestates possunt dici convenientes animæ dispositiones, & ordinare illam secundum virtutem seu potentiam & quodammodo

do secundum partes virtutis, quatenus in ipsamet anima est radicalis potestas & virtus ad alios actus & munera, secundum quam rationem possunt in ipsa anima considerari partiales inclinationes & potestates, secundum quas in ordinem rediguntur per ipsas potestates. Sicut etiam in vnaquaque potentia habet veluti partiales inclinationes ad diuersa obiecta, secundum quas ordinatur ad habitus. Vnde omnes etiam habitus sunt dispositiones. Item proportionali ratione species intentionales, quæ determinant potestates vel habitus, ea ratione dici possunt dispositiones. Item actus vltimi immanētes possunt dispositiones appellari, vel quatenus sunt effectus habituum, & ita constituunt peculiarem ordinem in potentia respectu habitus, vel certe secundum se, quatenus conferunt vltimam actualitatem potestati, & ita vltimate perficiunt illam secundum quendam ordinem. Rursus de quarta specie iam declarauimus quomodo possit dispositio vocari. Omnes denique passibiles qualitates possunt dispositiones vocari, quatenus vel ex parte materiæ constituunt determinatum ordinem ad talem formam, vel ex parte formæ convenientem ordinem conferunt in virtute agendi. Atque ita Aristotelis in c. de Qualit. calorem & frigus inter dispositiones recenset, & in communi ac vulgari modo loquendi omnes hæc qualitates vocantur dispositiones vel præparantes materiam ad formam, vel ornantes & perficientes, aut certe male efficientes ipsum subiectum. Quod igitur spectat ad primam difficultatem, quam nunc tractamus dispositio prout inter qualitates numeratur non dicit solam positionem partium corporalium in loco, vel in toto, sed dicit affectionem corporis vel animæ ordinantis illa secundum formam aut virtutem, & ita manifestum est pertinere ad qualitatem. Quomodo autem sit peculiaris qualitatis species, infra declarabitur.

De potentia & huius vocis significationibus

Potentia etiam nomen est æquiuocum seu analogum, ut Aristoteles tradit 5. Metaph. c. 12. & lib. 9. à princ. Potentia enim vno modo sumitur respectu possibilis latissime sumpti, dicitur autem hoc modo possibile quicquid in se repugnantiam non inuoluit de quo dixit Aristoteles libro 9. Metaphysicæ. 3. Possibile id esse, ex quo in actu posito, nihil sequitur impossibile. Nam cum impossibile sit, quod ex parte rei non potest, & quod est in actu, in re habeat esse, apertam inuoluit repugnantiam ut ex possibili in actu posito, aliquid sequatur impossibile. In eo autem quod possibile dicitur, duo includi videtur, vnum est quasi negatiuum, nimirum non repugnantia essendi, & hoc dici solet possibile logicum, eique correspondet potentia logica, quæ ita appellatur, quia non cōsistit in aliqua simplici & reali facultate, sed in sola nō repugnantia extremorum, & ita magis cernitur in ordine ad mentis compositionem ac diuisionem, quæ ad logicum spectat. Vnde hæc potentia logica nihil pertinet ad constitutionem alicuius prædicamenti, ut per se clarum est. Alterum quod in re possibili ut sic inuenitur, est positiua denominatio qua possibile dicitur, quæ sumitur ab aliqua potestati reali vel actiua, vel passiuæ, possibile enim hoc modo dicitur, quod in alicuius potentia continetur: impossibile vero dicitur quod superat rei potentiam, vel in ea non continetur. De vtriusque autē potestati definitione, quæ tradit Aristoteles citatis locis, supra dictum est dispositio 18. & in indice Aristotelico circa prædictos textus aliquid annotauimus.

Ex quibus etiam constare potest, realem potentiam seu physicam latissime patere, nam in vniuersum dici potest & solet de quacunque vi agendi, aut de capacitate recipiendi: quo modo non tantum de accidentibus

tibus, sed etiam de substantiis dicitur: nam in Deo est potentia actiua, & in materia est receptiua, quæ substantiales sunt; & forma substantialis, quatenus vim habet agendi, principium est transmutandi aliud, quæ est definitio potestatis, ab Aristotele data. Strictius vero iuxta usum Philosophorum sumi solet potentia pro principio proximo, connaturalis agenti creato ad aliquid agendum: & hoc modo semper est aliquid accedens, nam forma substantialis non est principium proximum, sed principale, ut in superioribus dictum est. Atque hoc modo sumpta potestatis ad qualitatem tantummodo spectat: nam sole qualitates sunt principia proxima agendi in creaturis, ut in disp. 18. sect. 2. & 3. declaratum est. An vero omnes qualitates quæ sunt principia agendi, pertineant ad secundam speciem qualitatis, quæ potentia dicitur, infra dicemus. Quod autem dictum est de principio proximo agendi intelligendum proportionaliter est de principio proximo recipiendi accidentia; si aliquid sit per se ad hoc munus destinatum: fortasse enim nullum est, quod non sit etiam principium proximum agendi: quamvis è contrario multa sint principia proxima agendi, quæ non sunt recipiendi: & ideo sub generali appellatione principii proximi agendi totum hoc genus potentie comprehendere potest: de quo latius distinxi sumus dissequente.

De impotentia.

XI.
Nominia
impotentia
origo & si-
gnificatio-
nes.

Impotentia, si vim nominis attendamus, privationem potentie significat: vel potius negationem: dicitur enim impotens qui potentia caret, etiam si illam habere non possit: sub hac tamen significatione, manifestum est, non pertinere impotentiam ad genus qualitatis, imo neque ad aliquod genus entis, cum tantum in negatione consistat. Alio vero modo dicitur impotentia, positiua quædam imbecillitas vel ineptitudo aliquid agendi vel patiendi, ut est hebetudo ingenii ad percipiendum, vel imbecillitas memorie ad retinendum: item quædam complexio corporis, quæ constituitur infalubre aut valetudinarium, si etiam incerta verbi gratia mollicitudo dicitur impotentia ad resistendum diuisioni: hæc enim sunt fere communia exempla huius significationis.

XII.

Habent autem non paruum difficultatem: nam omnis species qualitatis, sicut & cuiuslibet rei, pensanda est ex eo quod per se illi conuenit, non ex eo quod consequenter, & quali per accidens: nulla autem qualitas per se habet reddere subiectum imbecille, aut ineptum ad aliquod opus, sed si sit qualitas actiua, per se habet conferre vires ad suum opus: si vero non sit actiua, per se solum habet conferre suam formalem perfectionem seu effectum: quod vero inde consequatur impedimentum ad alias actiones vel passionem, est per accidens, non est ergo cur inde impotentia nominetur, vel saltem non est, cur ob eam denominationem inter species qualitatis referatur. Alias omnis qualitas, quæ est potentia ad vnum actum, esset impotentia ad oppositum, ut durities quæ est potentia ad resistendum diuisioni, esset impotentia ad ipsam diuisionem, & è conuerso, sicut molle dicitur impotens ad resistendum diuisioni, ita dicitur potens ut facile diuidatur seu terminetur: & humiditas cerebri dicitur impotentia, quatenus imbecillitatem affert memorie ad retinendum, & dicitur potentia, quatenus confert facilitatem ad apprehendendum. Accedit, quod hæc imbecillitas agendi vel patiendi sepe non provenit ex vna qualitate, sed ex diuersis aut ex aggregato multarum, ut hebetudo ingenii interdum provenit ex vna complexione, interdum ex altera, idque euidentius constat in valetudinariis corporibus, quod ex variis & multis dispositionibus provenit: illa ergo imbecillitas non per se pertinet ad qualitatem, sed est impedimentum per accidens

proueniens ex variis qualitatibus, vel ex singulis, vel ex multis simul.

Respondetur, argumenta hæc convincere impotentiam non consistit sub qualitate formaliter, quatenus impotentia est, & consequenter imbecillitatem virium, hebetudinem ingenii, & similia omnia, quæ solum denotant impedimentum agendi, aut recipiendi formaliter & sub ea ratione nec constituere nec postulare specialem rationem qualitatis. Nam licet illud impedimentum sepe à qualitate, vel qualitatibus proveniat, tamen non per se spectat ad rationem qualitatis, sed est quid consequens & quasi per accidens. Impotentia ergo in tantum sub qualitate enumeratur, in quantum est aliquid potestatis per se instituta ad aliquem actum. Quia vero interdum talis est potentia, ut imbecillitas sit ad suum actum extendendum, vel ut facile impediatur, ne illum exequi possit, inde accipit illam denominationem impotentie. Vnde vero habeat talis potentia quod cuiusmodi sit, dicemus inferius circa quartam difficultatem.

De passione eiusque significatione, & de passionis qualitate.

Passionis nomen plures etiam habet significationes, ut constat ex Aristotele 5. Metaphysicæ capit. 21. Dux tamen sunt præcipuæ. Vna est, quæ generaliter dicitur de quacunque mutatione vel receptione alicuius rei, quæ fit actu in aliquo subiecto. Ex hoc modo passio constituit speciale predicamentum. Quamquam in ea significatione maxime dicatur quis pati, quando aliquid recipit suæ naturæ contrarium & nocivum, ratione cuius priuatur aliqua perfectione sibi debita, ut notauit etiam D. Thomas in 1. 2. quæst. 32. artic. 1. post Aristotelem dicto c. 21. Qui etiam addit, tum maxime vocari hanc passionem, quæ dolorem vel molestim affert. Et inde etiam factum est ut affectus animæ passionem vocentur. Quia vero huiusmodi passio in alteratione sensibili maxime nota est, hinc ulterius deriuatum est hoc nomen ad significandam qualitatem, quæ per huiusmodi passionem, ad alterationem sensibilem fit. Et hanc significationem primo loco posuit Aristoteles in dicto c. 21. & in eadem numerauit passionem inter species qualitatis. Quia vero alteratio per quam fit hæc qualitas, interdum subita est, & cito transiit, ita ut cum ea simul etiam terminus eius dissipetur seu destruat, ut patet in rubore valis ex verecundia, vel alia simili occasione excitato, interdum vero per alterationem fit qualitas stabili & diuturna, ideo Aristotel. passionis nomen peculiariter attribuit, qualitati priori modo factæ. Quia passio magis videtur significare rem in fieri, quam in facto esse. Quod ideo fecit, ut significaret, eas qualitates, etiam si imperfectæ & transientes esse videantur, nihilominus veras esse qualitatis species. Alias autem, quæ diuturniores sunt, vocauit passiones seu passibiles qualitates, quia naturæ sunt aut per passionem fieri, aut per passionem efficere, non tamen semper veluti in actuali passione consistunt.

De figura & forma.

Denique, figuræ nomen magis certam habet significationem. Ut enim omittamus alias improprias & metaphoricæ, quibus dicitur & de figura syllogismi, & de figura rethorica, proprie significat modum quandam resultantem in corpore ex terminatione magnitudinis. Qui modus ad genus qualitatis pertinet, quia in ratione afficiendi & percipiendi subiectum cum ceteris qualitatibus conuenit. Forma vero nomen, licet aliqui valde generale sit, tamen prout inter has species numeratur, non aliud significat, quam ipsam figuram, quia illa est veluti exterior forma: quæ in corporibus apparet. Vnde interdum videtur his duabus vocibus significari, nisi quod nomine

Varia opiniones.

VT autem hoc explicemus, & argumenta in contrarium in sectio. 2. difficultate secunda, posita solvamus, advertendum est, duobus modis intelligi posse distinctionem harum specierum & (ut sic dicam) impermitionem harum. Primo secundum rem, id est, ut nulla, quae sub una harum specierum collocatur, possit constitui sub aliis. Secundo vel solum intelligantur species impermixtae secundum proprias rationes formales earum, non vero semper quoad res ipsas. Communis ergo interpretatio esse videtur, hanc distinctionem non debere, nec posse intelligi priori modo, sed tantum posteriori. Nam quod prior modus non possit esse univocalis videtur convincere argumenta proposita in secunda difficultate: secluso autem illo priori modo, necesse est ut posterior verus sit: quia nullus alius superest in quo possit & haec secunda conclusio vera esse, & divisio ipsa consistere. Habetque haec interpretatio magnum fundamentum in Aristotele, qui easdem res sub diversis speciebus qualitatibus ponit. Et eandem sententiam supponit D. Th. 1.2. q. 49. art. 2. ad 1. & 2. ubi ait, figuram & passibilem qualitatem, prout convenit naturae subiecti, pertinere ad primam speciem qualitatis. Haec opinio est frequens apud auctores praesertim recentiores.

Sed haec sententia, licet fortasse ad distinguendas dialecticas praedicationes vel denominationes suffragari possit, non tamen videtur apta, neque conveniens ad metaphysice distinguendas species, atque essentias harum qualitatibus: quia fieri non potest, ut una & eadem res constitutur essentialiter in diversis, & oppositis speciebus eiusdem generis. Neque satis est respondere, hoc esse verum secundum unam rationem formalem, tamen secundum diversas id non esse inconueniens: hoc (inquam) non satisfacit, quia vel illae rationes formales a parte rei sunt actu distinctae saltem ex natura rei seu modaliter, vel tantum ratione. Primum non potest dici in praesenti, tum quia non possunt in calore, v. g. distingui illa duo a parte rei, quae se habeant ut res & modus: nam idem calor secundum eandem simplicem entitatem, secundum quam est passibilis qualitas, est etiam virtus proxima ad calefaciendum, & bene vel male afficit subiectum, nec possunt haec omnes rationes ab illa qualitate separari: quapropter grauis omnino fingeretur distinctio ex natura rei illa. Tum etiam, quia posita illa distinctione non posset utraque illarum rationum esse essentialis tali entitati, sed illa tantum quae in re non distingueretur ab entitate, quia essentia formae non distinguitur ab ipsa forma: ratio autem modalis esset accidentaliter, vel ad summum per modum propriae passionis respectu talis entitatis, quamvis possit dici essentialis ipso modo, ut est quid distinctum ab entitate. Si vero dicantur illae duae rationes formales, solum per intellectum distingui, & utraque esse dicatur essentialis illi entitati, sequitur differentias oppositas & diuidentes ex aequo superius genus, essentialiter convenire ad eandem indivisibilem qualitatem constitutendam, quod erat inconueniens illarum & plane repugnans.

Propter hoc non fuerunt qui dicerent, illa quatuor membra non diuidi inter se tanquam diversas species qualitatis, sed tanquam modos accidentales seu habitudines varias qualitatum, ut ita divisio non sit generis in species, sed quasi subiecti in accidentia. Quod sentit Scotus in Praedic. de Qualitat. q. 1. & in 4. d. 6. q. 10. Estque antiquior opinio, nam eius meminit Albertus in Praedic. tract. de Qualit. c. 3. Sed haec sententia non videtur probanda. Primo, quia Aristoteles expresse vocat has species vel genera qualitatis. Nec in alio sensu recte constituisset, atque diuisisset qualitatis praedicamentum. Deinde quia alias nulla relinqueretur via ad constituendam distinctionem essen-

nomine figura significatur more mathematico, & abstracto de materia: propter quod dixit Aristoteles in 5. Metaphysic. qualitatem hoc modo reperiri in immobilibus: nomine autem forma significatur modo physico. Et mihi improbable non est formam hoc modo dicere figuram, non utique, sed ut ornatum accidentibus, praesertim coloribus, ut Boetius in Praedicamentis indicauit. Sic enim imago sensibilis ad hanc speciem pertinere videtur ratione suae formae. Verum est, huiusmodi formam non unam, sed plures videri includere qualitates: tamen sicut in aliis unitas artificialis, vel aliquid proportionis aut subordinationis sufficere censetur ad constituendam aliquo modo unam qualitatem, etiam ex multis conflatur, ut patet in sanitas, pulchritudine, & similibus, ita dici potest de eiusmodi forma. Quo modo etiam probabile est, ad hanc speciem pertinere ipsam pulchritudinem: quia haec maxime ex figura confluit.

Nec refert quod Soto in Praedicam. obicit, quod scilicet pulchritudo pertineat ad primam speciem, quia dicitur rei convenientia. Nam idem argumentum facere potuisset de multis aliis qualitatibus, quas diuersificationibus sub diuersis speciebus ipse collocat. De qua re dicemus in seq. sect.

Denique annotandum est circa hanc speciem Arist. in Metaphysica eam maxime attribuisse numeris compositis, qui sunt apud Mathematicos illi, qui conflunt ex ductu eiusdem numeri in seipsum, vel in alium, ut nouenarius ex tribus ternariis, vel senarius ex binario ternariorum: & sic de aliis. His ergo numeris attribuit Mathematici figuras, per quamdam proportionem ad figuras magnitudinum, quatenus ex ductu aequalis aut maioris vel minoris numeri conflunt. Ego vero existimo hanc totam rationem figurarum metaphoricam esse, magisque esse obiectivae in intellectu quam in re, & ideo non existimo pertinere proprie ad species qualitatis.

Questionis conclusio ac resolutio.

Phisigitur satis probata est assertio in principio sectionis posita. Satisque responsum est ad primam difficultatem sectionis praecedentis, tota enim fundatur in aequiuocatione terminorum: qua declarata, satis constat quo sensu omnia sub qualitate constituantur.

SECTIO IV.

An quatuor qualitatibus species sint inter se omnino distinctae.

Vamuis in modo distinctionis harum specierum diuersitas opinionum est, ut infra attingemus: tamen quod distinctae sint, omnes sentiunt. Et ideo breuiter dicendum est, has quatuor species qualitatis distinctas esse, & inter se impermixtas, vel secundum rem, vel saltem secundum rationem formalem. Haec conclusio in genere sumpta probatur ex generali ratione seu conditione bonae diuisionis, in qua membra esse debent opposita, & consequenter distincta: alioqui non erit diuisio, sed nugatio & repetitio inutilis. Item hoc maxime necessarium est in diuisione generis in species, nam quae specie differunt essentialiter differunt: ergo non possunt eadem secundum eandem rationem convenire. Si ergo dicta diuisio conuenienter est tradita, & est generis in species, ut supponimus, necesse est ut membra diuidentia distincta sint & impermixta. Voco autem impermixta, quia nullae in una specie constitutae potest sub altera collocari: quia non potest una species collocari sub generalibus oppositis, seu ita condistrictis, ut non sint subalternata posita.

II.
Quod distinctum non modo cogitabile inter has species

Prima sententia.

III.
De prima sententia fortiter iudicandum.

IV.
Secunda, seu tertia.

Improbatur

essentialem inter aliquas qualitates : nam si omnes differentie in his speciebus numeratæ accidentales sunt, vel essentialem distinctionem non indicant, nullæ nobis differentie qualitatū notæ sunt, ex quibus essentialem distinctionem habere possumus. Et præterea redit argumentū factū, quia vel isti modi sunt distincti ex natura rei à qualitatibus suis, vel solum ratione. Primum dici non potest, quia nullum fundamentum talis distinctionis inueniri potest in huiusmodi rebus, ut declaratum est. Si vero tantum sunt ratione distincti, cur vocantur accidentales, cum etiam essentialis differentia ratione distinguatur à re? Et alioqui hi modi tam extrinseci sunt, & absoluti respectu talium qualitatū, quantum esse potest differentia essentialis, ut mox explicabimus. Denique si illo modo non est assignata differentia essentialis inter qualitates, hoc ipsum inquirimus, quā nimirum ratione diuidendum sit commune qualitatis genus in species essentialiter diuersas.

Resolutio.

V. CEnseo igitur in primis, posse genus qualitatis habere species proprias essentialiter diuersas : quod est per se notum, cum hoc sit de ratione omnis generis. Secundo existimo, assignatis propriis & adæquatis differentiis essentialibus qualitatū, constituentibus species essentialiter diuersas illas non ratione tantum, sed re distinguere qualitates quas constituunt: atque adeo vnam & eandem qualitatem non posse in re constitui pluribus differentiis, sic diuisiuis qualitatū genus. Hoc satis probant rationes factæ ut existimo. Nam vna qualitas solum potest esse vna entitas, & vnius entitatis vna est essentialis constitutio sub vno genere. Item, quia vna qualitas non est tantum modus aut accidens alterius qualitatis, re vel ratione distinctus ab alia qualitate : ergo differentie essentialiter constituentes qualitatem, distinguunt etiam realiter ipsas entitates qualitatis. Denique quāuis admitteremus, posse in vna & eadem entitate coniungi plures differentias vel modos qualitatū, aut ex natura rei, aut ratione ratiocinata distinctos, necessarium esset, ut in illa entitate aliqua esset differentia prima, & essentialis, quæ non posset esse nisi vna vltime constituens talem essentiam, quia, ut dicebā, vnius entitatis simplicis vnica tantum esse potest essentialis constitutio. Has ergo differentias essentialis nos hic inuestigamus, cum certum videatur, posse genus qualitatis in species suas per huiusmodi differentias diuidi: nam si eas habet, cur non poterit secundum eas diuidi?

VI. Tertio censeo, prædictam diuisionem qualitatis posse optime in hunc modum explicari, ut eam explicuisse videntur Simplicius & Ammonius in prædicamento qualitatis. Eritque hæc assertio facilis ad persuadendum, vel ex sola argumentorum solutione, quæ in secunda difficultate sunt proposita. Nam si nulla est qualitas in aliqua harum specierum constituta, quam necesse sit constitui sub alia, nec secundum eandem, nec secundum diuersam rationem formalem, sufficiens argumentum erit, has species Metaphysice loquendo, non tantum secundum rationem, sed etiam secundum rem esse impermixtas. Cumque hoc modo realior (ut ita dicam) sit diuisio, & aptior ad qualitatū essentias explicandas, ita declaranda erit. Consequentia est manifesta, & antecedens declaratur discurrendo per singulas species, & per singulas instantias, quæ in secunda difficultate tactæ sunt.

Responsio ad priorem partem primæ difficultatis de naturali potentia.

VII. ET prima quidem difficultas pendet ex declaratione secundæ speciei, quæ est potentia, vel im-

Quæ principia agendi

da est de potentia actiua, comprehendere vero etiam potest passiuam, & ideo in vtraque explicanda erit. Pertinent ergo ad hanc speciem illæ facultates, quæ per se primo datæ sunt à natura ut sint principia proxima agendi, ita ut in hunc finem primario ordinentur, & inde habeant suam propriam rationem, & specificationem. Nam quod huiusmodi facultates datæ sint à natura agentibus creatis, satis constat experientia, & ex dictis supra disputatione 18. de principis efficiendi causarum creatarū. Quod vero illæ facultates qualitates sint, est communis consensus omnium Philosophorum, qui etiam generatim asserunt nullum esse creatum ac proximum agendi principium, quod non sit qualitas, ut eadem disputatione, & visum est, & facile etiam colligi potest ex generali ratione qualitatis, scilicet, præ declarata. Denique quod illa secunda species optime in eum modum exponatur, patet primo ex ipso nomine naturalis potentie vel impotentie. Secundo ex Aristotelis explicatione in Prædic. qualitat. ubi expresse hoc declarat de facultate à natura datæ, & excludit eā quæ vltimo vel arte conquisita est. Tertio, quia formaliter loquendo, hæc sola qualitas habet per se primo rationem ac specificationem potentie.

Atque hinc fit, ut licet habitus sint etiam principia agendi, & ideo suo modo dici possunt virtutes actiue, nullo tamen modo pertineant ad secundam speciem, quia non sunt facultates datæ à natura, ut sint principia proxima operationum, sed sunt qualitates acquiritæ, & superadditæ potentie, ut eas veluti adiuent, aut faciles reddant ad suas operationes. Itaque habitus operatiui in hoc distinguuntur essentialiter à potentia, quod non est primum principium proximum & connaturale operationis, sed est quasi determinans vel efficiens ipsum principium. Atque ita excluduntur non solum habitus acquiriti, sed etiam per se infusi: nam licet hi videantur imitari potentias, quia non solum dant facilitatem in operando, sicut habitus acquiriti, sed etiam ipsum posse, tamen essentialiter supponunt potentiam quæ sit principium proximum, quam eleuant ad nouum genus operationum, ita tamen ut aliquam efficacitatem eius, vel naturalem, vel obedientialem supponant, eamque in suo ordine compleant. Rursus excluduntur species sensibiles vel intelligibiles, quia licet non solum conferant facilitatem operandi, sed etiam necessaria sint in suo ordine ad operationem, non tamen dant primam facultatem proximam operandi, sed determinant illam, & quodammodo compleant, ideoque ad primam speciem potius pertinent quam ad secundam, etiam si per se infusi sint, ut in angelis aut beatis, ut latius inferius dicturi sumus.

Præterea primæ qualitates, ut calor & frigus, etiam sunt qualitates connaturales elementis vel mixtis, & sint etiam proxima principia agendi, non tamē proprie pertinent ad speciem naturalis potentie, nec in ea sunt vnquam ab Aristot. collocatæ, quia non sunt facultates per se primo institutæ ad agendum, sed per se primo sunt quædam formæ, formaliter efficientes subiecta sua, ad quem finem primo ac per se sunt institutæ, & ut convenienti modo conferrent vnionem formæ cum materia, vel ad illā disponant. Quod vero sint principia agendi, habent quasi concomitanter ex eo, quod sunt tales formæ quæ possunt efficere sibi similes, ex quo non habent peculiarem specificationem, aut habitudinem transcendentelem ad propria effecta sua : nam, cum sint formæ eiusdem speciei, & absolute, non potest vna speciem sumere ex habitudine ad aliam. Et hac ratione distinctimus in superioribus duplicem actiuitatem, vnam per se primo convenientem alicui entitati ex primario fine eius : aliam concomitanter ex perfectione eius. Secundam ergo speciem qualitatis putamus priori genere actiuitatis constitui, qualitates vero actiuas, quæ sunt in tertia specie, solum habere actiui-

actiuitatem posteriori modo, & ideo neque in secunda specie constitui, neque sub ea ratione peculiarem specificationem in genere qualitatis habere.

Atque idem censeo, de qualitatibus, quæ sunt propria obiecta sensuum, quatenus efficere possunt speciem in sensu: nam etiam illa actiuitas est cõcomitans non enim sunt illæ qualitates per se primo institutæ ad illam efficientiam, vt per se notum videtur, sed ad hoc, vt tali modo afficiant subiecta sua & cum tali perfectione formali, quam illa actiuitas comitatur. Et in hoc censeo magnum esse discrimen inter intellectum agentem, & quolibet obiecta productiua propriarum specierum, nam intellectus agens per se primo institutus est ad munus efficiendi species, & ideo est propriissime potentia actiua pertinet ad secundam speciem qualitatis: obiecta vero cognoscibilia non sunt per se primo vt producant species intentionales, quia non sunt per se primo vt cognoscantur vel sentiantur, sed vt habeant, vel conferant subiectis suis suas formales perfectiones, & ita concomitantur habent, vt cognosci vel sentiri possint. Albedo ergo, & nigredo, & similes qualitates non sunt potentia actiua, eo quod species intentionales efficere possint: imo sub ea ratione nullam peculiarem specificationem habent in genere qualitatis.

Neque refert, quod Aristoteles in prædicamentis dicit, has esse passiuas qualitates, quia natæ sunt efficere passionem in sensu: tum quia potuit per quandam effectum qualitatem describere: tum maxime, quia ibi non rei naturam & essentiam, sed nominis ætymologiam, & impositionem explicare videtur. Vnde alias similes qualitates abunde dicit vocatas esse passiuas, scilicet, quia per passionem sunt factæ, cum tamen communis ratio essentialis eadem debeat esse in omnibus. Agit ergo in ea interpretatione non tam de essentiali ratione rei, quàm de nominis origine.

Maius sane dubium mihi est de grauitate & leuitate, an debeant in secunda, an potius in tertia specie numerari: nam videntur re vera esse propriissime potentia actiua, & ad hoc munus primario institutæ vt moueant ac deferant sua corpora in propria naturalia loca. Et confirmatur, nam impulsus impressus proiecto ab impellente in secunda specie collocatur, quia per se primo ad hoc solum instituitur, vt sit instrumentaria virtus actiua proicientis: cur ergo non idem dicitur maiori ratione de grauitate? Quod si quis velit hoc defendere, & d Aristot. in Metaphysica respondeat, ibi non distinxisse naturalem potentiam à ceteris speciebus, vt annotauimus, ideoq; indistincte numerasse qualitates omnes, quæ vel passionem efficiunt, vel per passionem efficiuntur. Si quis autem velit his qualitatibus non tribuere aliud genus actiuitatis, quam calori: & dicere eas esse per se primo formales dispositiones subiectorum, concomitantur habentes eam actiuitatem, non difficile id sustinebit.

Et iuxta hæc dicendum cum proportionem est de potentia passiuâ, nam in primis non est sermo de potentia substantiali per se primo ordinata ad substantialem actum: nam illa non est accedens, sed substantia. Solum ergo potest intelligi de potentia ad actum accidentalem. De qua rursus diximus in superioribus, aliquando conuenire alicui rei solum concomitantur, & non quia ad hoc munus sit per se primo ordinata vt conuenit superficiæ, verbi gratia esse susceptiuam coloris aut luminis. Et talis potentia vel capacitas non pertinet ad hanc speciem, imo nec per se spectat ad aliquod accidentis genus, nam res illa cui conuenit talis capacitas, non habet inde propriam aliquam specificationem, nec nouam realitatem, aut realem modum, sed per se esse capax talis actus vel accidentis. Vnde quoad hoc eadem est ratio passiuæ & actiuæ potentia. Si quæ ergo potentia passiuâ ad hanc speciem qualitatis pertinet, necesse est vt sit

entitas per se primo ordinata ad aliquem accidentalem actum recipiendū: talis enim potentia accidentaliter erit, & ex habitudine ad illum actum habebit propriam significationem, quæ nec ad aliud prædicamentū neq; ad aliā speciem huius prædicamenti pertinere potest. An vero detur in rerū natura talis potentia accidentalis, quæ pure passiuâ sit, dicā diff. seq.

Hinc vero colligo, qualitates quasdam, quæ solent passiuæ appellari, eo quod actiuitatem non habeant, sed disponant subiectum ad aliquem actum recipiendum, vel ad resistendum illi: has (inquam) qualitates non pertinere ad hanc speciem, si Metaphysice & realiter essentiam eius consideremus. Quod si aliquando in hac specie recensentur, aut solum est propter vulgarem loquendi modum, aut propter aliquā Dialecticam cõsiderationem vel denominationem. Exemplum est in duritie, & mollitudine, quas Arist. cap. de qua itate in hoc genere ponit, ad quod etiam alludit 5. Met. ca. 12. vbi inter alias acceptiones potentia numerat, *habitus quibus res omnino sunt passionis expertes*, & cæt. Ego vero existimo, quamuis nomine potentia, vel impotentia huiusmodi qualitates interdum significentur, vere tamen & secundum essentialem rationem huius speciei ad illam non pertinere, quia nec sunt potentia actiua, vt per se constat, neque passiuæ, cum ad nullum actum in se recipiendū ordinentur. Si vero disponunt subiectum ad alium actum, vel formam recipiendam, id solum præstant informando, & actuando aliquo modo potentiam, adiuncta cõnexionem, vel proportionem naturali quam habent cum alio actu, vel interdum dicuntur disponente, solum quia non possunt resistere, vt raritas, vel mollitudo disponit ad facilem diuisionem. Sicut et è contrario, interdum disponūt ad oppositum actum, vel reddūt subiectum incapax talis actus, solum per informationem suam absque habitudine ad talem actum, sed potius per concomitantem resistentiam, quæ proinde non pertinet ad speciale genus potentia, vt infra ostendemus, & hoc modo durities ad diuisionem comparatur. Vnde Arist. 2. de Gener. cap. 2. inter alias qualitates tertia speciei duritiem & mollitudinē numerat: quamuis à passione nomen traxisse, ibidem fateatur. Itaq; cum in c. de Qualit. hoc exemplo vtitur declarando secundam speciem, non tam curauit de exacta exempli veritate, quàm similitudine & proportionem, vt modum loquendi de potentia & impotentia declararet, vt etiā notauit Fons. 5. Met. c. 14. q. 1. sect. 4.

Responsio ad alteram partem primæ difficultatis de habitu.

Superest vt alteram partem illius secundæ difficultatis expediamus, declarando essentialē rationem habitus & dispositionis: nam licet hæc in prima specie qualitatis Aristot. numerauerit, tamen iuxta modū declarandi has species, quem prosequitur potentia est natura prior, & ideo prius etiā declaranda fuit. Nomine ergo habitus (sub quo semper dispositionē comprehendimus) significari credimus qualitates illas quæ disponūt naturales potentias, ea scq; actuant vel determinant ad suos actus, vel ad obiecta sua. Quæ interpretatio huius speciei consentanea est Simplicio & Ammonio in Prædic. Qualitat. eamque ibidem Scot. sequi videtur. Et declaratur breuiter, nam quod sint in rebus aliqua accidentia quæ hoc modo potentias afficiant, vt notum supponimus ex ipsa experientia, & infra disput. 45. latius ostendetur. Quod vero talia accidentia qualitates sint, patet tū quia sub nullo alio genere collocari possunt: tum et, quia aliis manifeste conuenit definitio qualitatis supra declarata. Rursus quod talis qualitas habeat propriam specificam, & essentialē rationem distinctam à ratione potentia superius explicata, manifestum videtur, tum quia naturalis potentia proxime consequitur

XIV.

Aristotelis locum in c. de qualitate exponitur.

tur naturam, regulariter ac per se loquendo: hæc vero qualitas acquiritur vel superadditur naturæ, tamen quia hæc qualitas seu dispositio est actus ipsius potentie quam determinat, & in actum aliquo modo reducit: est ergo distincta species ab illa. Et eadem fere ratione distinguitur à qualitatibus tertiæ vel quartæ speciei, quia ad nullam earum pertinet hoc peculiare munus afficiendi aut de terminandi potentiam.

XVI. Atque hinc intelligitur, quomodo huic speciei peculiariter attribuatur bene vel male disponere subiectum, cui inest, nam quia habitus adduntur potentie, ut eas disponat ad suos actus, ideo ex natura sua habet faciliem reddere potentiam, ad operationem, & quia perfectio rei in operatione consistit, ideo dicitur habitus bene disponere rem in ordine ad suam ultimam perfectionem. Quamquam, quia operationes potentie interdum sunt oppositæ, ideo dum unus habitus dat facilitatem ad unum actum, difficilius reddit exercitium alterius, & è conuerso. Et quia inter actus oppositos unus est conueniens subiecto, alius vero disconueniens, ideo habitus dicitur bene vel male disponere subiectum, vel quia unus & idem habitus respectu diuersorum bene & male disponit, nam dum facilitatem confert ad unum actum, alium reddit difficiliorem, vel certe, quia ille habitus qui ad conuenientem actum disponit, bene afficere dicitur, ille vero male, qui ad actum minus conuenientem inclinatur.

XVII. Ex quo fit, ut hoc bene vel male disponere, intelligendum non sit de bono, vel malo morali, nam licet hoc etiam comprehendatur, & inde fortasse maxime sumpta sit denominatio: plura tamen nomen habitus complectitur, & vtrumque significauit Arist. 5. Met. cap. 14. in ultimis verbis dicens: Maxime autem bonum aut malum qualitatem in rebus animatis significant, in his potissimum, quæ electionem habent. Deinde colligitur, hoc bene vel male non esse sumendum pro quacunque conueniente vel disconueniente dispositione rei, nam hæc ratio in tota sua latitudine sumpta transcendentalis est, & quantitati, actioni ac passioni, & aliis conuenire potest, & coarctata ad genus qualitatibus potest omnibus qualitatibus attribui, ut recte in secunda difficultate obieciatur. Sumendum ergo est pro dispositione bona vel mala in ordine ad ultimam perfectionem rei, quæ est operatio; & subintelligenda est illa differentia cum quadam præcisione, ut per eam hæc species à naturali potentia distinguatur, quia mimimum habitus, vel dispositio non confert ipsum posse radicale aut proximum, sed supponit illud, & bene vel male illud afficit. Atque ita expedita manet tota illa secunda difficultas: nulla enim qualitas tertiæ vel quartæ speciei pertinet ad primam speciem hoc modo explicatam, ut per se satis constat.

Expeditur nonnullæ obiectiones.

XVIII. Veruntamen aliunde, & quasi ex alio extremo insurgunt obiectiones, nam in primis supponimus habitum esse operatiuum, quod tamen non omnes admittunt, ut constat ex Scoto in prima distinctione 16. questione 2. & aliis. Sed hoc nullum nobis facessit negotium, quia id non solum verum, sed etiam certum esse credimus, ut disputatione 45. latius ostendimus.

XIX. Secundo vero difficilius obstat, quia videmur supponere nullum esse habitum, qui non sit operatiuus, vel si latius loquamur, qui non sit affectio, vel dispositio potentie operatiue, quod tamen & Philosophis, & Theologis repugnare videtur. Primum patet, quia sanitas est habitus quidam, unde ab Arist. 7. Phyl. cap. 3 in hac prima specie collocatur, & ibidem ponit pulchritudinem in eadem specie, quam constat non esse habitum operatiuum. Item calor &

frigus ponuntur ab Aristotele in eadem specie, cum tamen non sint dispositiones aliarum potentialium. Secundum patet, nam gratia dicitur à Theologis esse habitus infusus, & tamen neque est in potentia operatiua, nec per se primo ordinatur ad operandum, sed solum ut formaliter conferat participationem diuinæ naturæ. Respondetur tamen habitum proprie sumptum, & prout distinguitur ab aliis speciebus qualitatis, esse qualitatem operatiuam, non quæ dat primam vim operandi, sed conferens potestatem (ut sic dicam) habilitatem ad operandum.

Ad instantias vero in oppositum respondeo, sanitatem iuxta veram sententiam non esse qualitatem simplicem, distinctam à temperamento humorum vel totius corporis, ut verior habet opinio, quia nulla est necessitas vel ratio fingendi talem qualitatem, neque est ullus effectus qui illam ostendat: temperamentum autem non est aliqua qualitas per se una, sed est aggregatum vel (ut sic dicam) quasi artificiale compositum ex primis qualitatibus ad certam moderationem & proportionem redactis. Unde non magis potest sanitas esse habitus, quam ipsæmet qualitates primæ. Primæ autem qualitates ut calor & frigus, non nisi valde improprie & per communem rationem possunt habitus appellari, ut constat ex communi usu huius vocis. Vocantur autem dispositiones quatenus præparant materiam ad formam, vel quatenus afficiunt compositum conuenienter ad naturam eius. Sed hæc ratio, ut dixi, non est propria & specifica primæ speciei, & dispositionis, prout ad hanc speciem peculiariter accommodatur: sed cuiuslibet qualitati connaturali conuenit, quia secundum illam bene se habet subiectum in se ipso.

Quocirca quando Arist. explicans primam speciem qualitatis, exempla ponit in calore & frigore, in morbo, & similibus, non ideo id facit ut doceat hæc esse veras qualitates illius speciei, sed solum ut per quandam analogiam ad res sensibiles declararet, quomodo interni ac veri habitus disponant potentias animæ, & facile aut difficile dimoueantur. Ita enim exposuerunt Arist. mentem Albert. Alex. Simplicius, & alii. Et innuitur satis in verbis Arist. qui primus ait hæc esse aliquo modo dispositiones, & deinde subdit, ob diuturnitatem posse etiam habitus nuncupari, significans non esse proprie habitus, sed propter quandam imitationem, habituum appellationem participare.

Atque eodem modo philosophandum censio de pulchritudine: nam in primis non est proprie una qualitas per se, sed ex figura & colore, vel coloribus coalescit: & ideo fortasse per se ipsam non habet propriam sedem in his speciebus, sed reuocatur ad simplices species quibus constat: vel si secundum eam unitatem quam habet, ad aliquam speciem pertinet, in quarta optime collocatur, ut superius declaratum est. Neque est aliqua vera & propria ratio realis, secundum quam in prima specie collocetur: nam illa ratio conuenientis vel disconuenientis est valde transcendens, ut sepe dixi. Quapropter sola denominatione Analoga potest pulchritudo, habitus appellari: quia ornat corpus, sicut virtus animam.

De gratia vero habituali, supponendo quod sit in essentia animæ, & quod per se primo non sit operatio (vtrumque enim incertum est) nego esse qualitatem primæ speciei, sed tertiæ (quamquam Aristoteli, & Philosophis incognitum fuerit tale qualitatis genus) quia per se primo solum ordinatur ad perficiendam & qualificandam substantiam per se esse formale: quam existimo esse propriam rationem tertiæ speciei, ut in sequ. sect. magis declarabo. Vocatur autem gratia habitus ea communi appellatione, quia omnis bona dispositio ex se permanens

corpori vel animæ addita, solet habitus eius appellari, quia per illam bene se habet res in se ipsa.

Iuxta hanc ergo interpretandi rationem magna facilitas & claritas exponitur, quomodo istæ species secundum rem ipsam distinctæ sint & impermixtæ: & ideo (Metaphysice loquendo) eam cenſeo veram esse, & apertissimam ad declarandam adæquate vnuscuiusque qualitatis essentiam, & proprium munus, ad quod à natura instituta est. Non nego tamen, quin, loquendo Dialectice, & mente præſcindendo has qualitates, & earum essentias per inadæquatos conceptus seu varios respectus, possit prior dicendi modus sustineri: qui etiam confert ad explicandas varias denominationes, quæ ab eadem numero qualitate interdum solent desumi.

SECTIO V.

Primum diuisio qualitatis in quatuor species sufficientes sit.

Non defunt qui hacin parte de sententia Aristot. dubitent, eo quod post illarum specierum enumerationem, hæc verba subiecit: *Atque forsitan quidem, & alius quispam qualitatis modus videbitur esse, qui tamen maxime dici solent, hi fere sunt.*

Sed nihilominus dicendum est. Nullam esse qualitatem, quæ ad dictas species non pertineat: ideoque diuisionem exactam esse. Hanc cenſeo esse mentem Philosophi, qui non addidit illa verba, quæ putauerit alias esse qualitatis species. Cur enim illas tacuisset, si eas agnouisset? Aut quomodo excusari posset, quod insufficientem partitionem fecisset? Fateatur ergo Arist. se non agnoscere alios qualitatis modos, tamen quia genus qualitatis amplissimum est, & ipse non tradiderat, nec forte inuenerat sufficientiam illius diuisionis, ideo modestæ causa addidit illa verba. Ac si diceret, se non tam positue cognoscere, aut demonstrasse non esse plures species, quam negatiue, plures scilicet non inuenisse. Quod si nos addimus, etiam post Aristotelem non esse aliam speciem qualitatis inuentam, sufficientem argumentum erit diuisionem esse sufficientem. Subsumptam vero propositionem ostendimus satis soluendo argumenta in tertia difficultate facta.

Prima sufficientia diuisionis.

Prius vero conabimur positue ostendere sufficientiam huius diuisionis. Quam primo tradidit Simplicius in Prædic. Qualit. in hunc modum. Omnis qualitas aut naturalis est, aut aduentitia: hæc posterior habitus est, aut dispositio: prior vero aut afficit secundum potentiam, & constituit secundam speciem, vel secundum actum, & hæc aut est in sola superficie: & constituit quartam speciem figuræ, vel in profundo, & hæc constituit tertiam speciem. Hanc vero sufficientem rejicit Diuus Thom. quia etiam in tertia & quarta specie sunt qualitates aduentitiæ, & in prima (inquit) sunt dispositiones naturales, vt sanitas & pulchritudo. Sed ad hanc posteriorem partem responderi posset iuxta superius dicta, sanitatem & pulchritudinem proprie & secundum rem non pertinere ad primam speciem. Vnde ad priorem etiam partem responderi posset, differentiam intentam esse, quod prima species per se & ab intrinseco habet quod sit qualitas aduentitia: quia actibus acquiritur vel ab extrinseco infunditur. Neque in hoc inueniatur exceptio in rebus inferioribus, seu sensibilibus, aut humanis. In angelis vero videntur species intelligibiles esse connaturales, cum ad primam speciem pertineant: actus etiam quo seipsum angelus intuetur, naturalis est: cum tamen etiam ad primam speciem pertineat, vt infra dicam. Nihilominus tamen Tom. II. Metaphys.

& species illæ possunt dici aduentitiæ, quia non ab intrinseca natura manant, sed à Deo infunduntur, etiam si dentur iuxta proportionem & debitum naturæ: actus etiam cognitionis per propriam efficientiam acquiritur: & ex hac parte aduentitiæ vel acquiritus appellari potest: at vero qualitates aliarum specierum ex se habent, quod possint esse connaturales, maxime si sint in propriis subiectis: quod vero in extraneis possint esse aduentitiæ accidentarium est: vnde non variat rationes earum. Atq; hoc modo est probabilis sufficientia.

Alteratio sufficientia.

Alii rationem sufficientiæ hoc modo proponunt. Nam qualitas aut est in sola superficie substantiæ, & sic constituit quartam speciem: vel est etiam interior: & hæc rursus vel sensibilis est per se tanquam proprium obiectum alicuius sensus, & hæc constituit tertiam speciem, vel est insensibilis, & hæc rursus aut est innata, & constituit secundam speciem, aut aduentitia, & constituit primam. Quæ etiam ratio est probabilis, quamquam per differentias valde extrinsecas, & accidentarias assignetur, quæ conuenire possunt non tantum illis speciebus quibus tribuuntur, sed etiam aliis. Nam esse qualitatem innatam non solum conuenit potentia, sed etiam possibili qualitati: esse etiam insensibilem per se pluribus qualitatibus conuenit. Et (quod difficilius est) non videntur esse illæ differentia adæquatæ his speciebus, nam in primis passibiles qualitates non videntur omnes per se sensibiles vt propria obiecta sensuum, nam densitas, aut raritas est qualitas tertiæ speciei, & non est sensibilis per se primo vt obiectum proprium: & idem est de asperitate & lenitate, quæ non magis sunt per se sensibiles, quam figura. Præterea verisimile est, esse in rebus naturalibus plures qualitates connaturali modo afficientes illas, quæ non sunt per se sensibiles, neq; per se primo sunt potentia ad agendum, sed solum formæ accidentales ad ornandum & perficiendum subiectum ordinatæ: quod non solum in corporibus corruptibilibus, sed multo magis in celestibus verisimile est. Item in qualitatibus spiritualibus sunt aliquæ possibiles, quæ in hoc modo afficiendi conueniant cum passibilibus qualitatibus, & ad tertiam speciem pertineant, vt de gratia supra dicebamus, & de charactere idem censent multi Theologi. Deinde, quod dicitur figura esse tantum in vltima superficie, si intelligatur, quod in ea tantum apparet ac terminatur: verum est, tamen id etiam est commune coloribus, vt constat ex Arist. lib. de sensu & sensibili: si vero sit sensus, figuram tantummodo esse in sola ac præcisa superficie, videri potest incertum, nam corpus circulare secundum se totum circulare est, Neq; Arist. alicubi dixit figuram esse in sola superficie, sed in ea terminari, ita vt absq; vilo termino non habeat certam ac determinatam rationem seu speciem figuræ, vt patet ex 3. Met. c. 5. tex. 17. quamquam ibi magis dubitando, & in vtramq; partem argumentando, quam diffiniendo procedat. Item si densitas, & raritas pertinent ad hanc speciem, illæ non sunt in sola superficie, sed sunt quidam modi intime afficientes corpus quantitatis secundum se totum. Sed nihilominus, vt dixi, hæc ratio probabilis est: quia nonnullæ ex dubitationib. contra eam facile loqui possunt, aliæ vero non ostendunt positue illas differentias assignatas, esse inadæquatas, quamquam ostendant ex vi illius sufficientiæ non probari esse adæquatas, nam quod in illa sufficientia supponitur, omnes passibiles qualitates, esse per se sensibiles, in ea non probatur, & mihi est valde incertum.

Tertia ratio sufficientia ex D. Thoma.

Aliam rationem huius sufficientiæ assert D. Tho. 1. 2. questione 49. articulo 2. Nam qualitas (inquit) L1 est mo-

IV.

V.

est modus substantiæ secundum esse accidentale: hic autem modus potest accipi, vel in ordine ad naturam subiecti, vel secundum actionem & passionem, vel secundum quantitatem. Primo modo constituitur prima species qualitatis: tertio modo constituitur quarta: secundo autem modo constituntur secunda & tertia. Nam si sit modus substantiæ, ut terminus actionis, constituitur tertia, si ut principium, constituitur secunda. Quamvis enim Divus Thomas hoc non declarat, tamen Caietan. in capit. de Qualit. & interpretes in 1.2. exponunt hoc modo, & erat per se manifestum: quia non poterant aliter illæ duæ species sub illa communi differentia constitui. Quæ ratio sufficientiæ est etiam valde probabilis.

Difficultates circa dictam rationem proponuntur.

VI.

Illud autem est in ea difficile, quod iuxta illam non assignatur distinctio harum qualitatum secundum reales naturas earum, sed secundum varias rationes conceptibiles à nobis, ita ut eadem qualitas realiter secundum diversos respectus in diversis speciebus collocetur, quod consequenter admittit vel supponit D. Thom. habet tamen difficultates tactas in assertionem præcedente. Et præterea, etiam si velimus admittere, eandem qualitatem secundum rem posse sub diversis rationibus ad distinctas species qualitatis pertinere, tamen ille differentie assignatæ non videntur semper sufficientes, etiam ad hanc distinctionem formalem ad genus qualitatis pertinentem. Nam cum dicitur, verbi gratia, tertia species constitui, eo quod sit qualitas terminans motum, id non videtur contentaneum Aristoteli, qui in cap. de Qualit. dixit, non omnem qualitatem passibilem talem esse, quia per passionem fit, sed vel quia sit per passionem, vel quia causat passionem in sensu. Deinde, cum hæc qualitas dicitur esse terminus motus, interrogo, an intelligatur de motu proprie & in rigore sumpto, vel de qualibet mutatione seu actione: si primum dicatur, sequitur lucem solis, verbi gratia non esse passibilem qualitatem, imo nec lumen aeris, quia non fit per proprium motum: cum tamen maxime faciat passionem in sensibus. Si vero dicatur secundum, sequitur operationes intellectus & voluntatis, & in universum qualitates omnes, quæ per propriam actionem fiunt, pertinere ad tertiam speciem: atque ita omnes habitus acquisiti in illa collocabuntur. Rursum inquiri, cum dicitur hoc genus qualitatis esse terminus motus, an intelligatur de termino per se primo propriam actionem seu motum terminante, & sic albedo non erit passibilis qualitas, quia nunquam ita fieri potest, sed quatenus ex aliqua actione resultat, ut ex calefactione, frigefactione, aut aliqua mixture. Vel comprehenditur etiam secundarius terminus resultans ex primario termino motus: & sic etiam figura erit passibilis qualitas, quia hoc modo fit per motum, & naturales etiam potentie possunt hoc modo terminare motum. Tandem inquiri, cum dicitur qualitas constitui in hac tertia specie, quatenus est terminus motus, an id intelligatur formaliter, quod sub ratione termini constituatur in illa specie, & hoc est impossibile, quia hæc ratio termini, vel dicitur per relationem, vel denominationem à motu, quæ sunt extra formalem rationem qualitatis. Vel sumitur (ut re vera sumi debet) materialiter seu fundamentaliter, nimirum, ut illa qualitas intelligatur esse tertie speciei, quæ nata est terminare motum: & hoc modo talis differentia non indicat diversam rationem formalem qualitatis ab ea quam indicat differentia attributa primæ speciei, nimirum, quod sit modus subiecti in ordine ad naturam eius, nam eadem qualitas, quæ natura sua est acquisibilis per motum, ad hunc finem potest esse acquisibilis, ut afficiat subiectum secundum naturam eius: hæc igitur

differentiæ non solum res, verum nec rationes formales qualitatis distinguunt. Sicut quod substantia sit ex se producibilis tantum per creationem, & quod sit natura intellectualis, non variat rationem formalem substantiæ. Et similiter in quantitate, quod sit natura sic affigere subiectum, & quod sit producibilis per augmentationem, non sunt duæ rationes formales quantitatis. Et simile argumentum fieri potest de illa differentia, quæ est esse modum substantiæ in ordine ad naturam subiecti, id est, ut conveniens vel disconveniens illi (ita enim intelligitur) vel enim hæc differentia intelligitur formaliter, vel materialiter. Primum dici non potest, tum quia illa, ut sæpe dixi magis est differentia transcendentalis pertinet ad rationem boni, quam conferens determinatam specificationem entis: tum etiam quia illa ratio est respectiva, vel denominatio extrinseca, nam eadem qualitas vni naturæ potest esse conveniens, alteri disconveniens. Si vero differentia illa sumatur materialiter, non potest sufficere ad efficiendam formalem, & speciem diversitatem in genere qualitatis, tum quia, si quæ est distinctio rationum formalium inter has species, non potest esse in vna & eadem qualitate quantum ad entitatem materiale, sed quantum ad aliquam formalitatem: tum etiam, quia illud materiale quod subest illi respectui, & per illud declaratur, commune est omni qualitati. Neque per illum respectum explicatur, aut indicatur aliquis modus peculiaris efficiendi substantiam, qui propriam aliquam rationem qualitatis requirat.

Quarta ratio sufficientiæ eiusdem divisionis.

VII.

Alia igitur ratio occurrit explicandi hanc divisionem & sufficientiam eius, quæ ex diverso fine ad quem ordinantur qualitates, & consequenter ex diverso modo efficiendi substantiam sumi potest. Diximus enim in sectione præcedente, qualitatem esse accidens institutum à natura, ut sit veluti complementum substantiæ creatæ, in his, quæ spectant ad operationem, vel conservationem, vel ornatum eius. Potest ergo qualitas advenire substantiæ, vel per se primo ratione operationis, vel solum ratione sui esse formalis, nimirum, quod solum ad ordinandam, & formaliter perficiendam ipsam substantiam ordinetur, quæ duo membra adæquate dividunt qualitatem, ut per se constat, quia in nulla re aliud invenitur, quam esse, & operatio, & quæ ad utriusque perfectionem ordinantur. Rursum qualitas prioris generis potest in hunc modum dividi: autem est operatio ipsa, aut principium proximum operationis. Et rursum principium vel est connaturale, & ab intrinseco proveniens, ac denique primo constituens rem ut potentiam ad operandum in ratione principii proximi: & hoc modo constituitur secunda species qualitatis, quæ est potentia. Vel est principium superadditum potentie, determinans vel adiuuans illam, aut dans facilitatem in operando: & sic constituitur prima species, quæ est habitus. Quod si operatio ipsa qualitatem spectat, ut paulo post dicemus, ad primam etiam speciem pertinet, quatenus est dispositio. Atque hoc modo illæ duæ primæ species complectuntur omnes qualitates, quæ per se primo ratione operationis substantiis tribui possunt. Nam præter principium principale operandi, quod non est qualitas, sed substantia, tantum illa tria inveniri possunt in rebus, quæ ad operationem pertineant, scilicet, potentia, habitus, & operatio ipsa, ut ex Aristot. sumitur 2. Ethicor. cap. 5. Præterea qualitas, quæ per se primo ad hoc solum ordinatur, ut per suum esse formale ornet, vel efficiat substantiam vel est tantum modus quidam consequens quantitatem, & quasi terminans & informans illam, & hæc constituit ultimam speciem, quæ est figura vel forma, quæ multum differt à reliquis, tum quia solum est mo-

est modus quidam quantitatis, alia vero habent suas proprias entitates: tum etiam, quia alia consequuntur formam: hac vero magis videtur sequi ex ratione materiae, quamvis etiam recipiat modum & determinationem ratione formae. Omnis ergo alia qualitas, quae ita consequitur formam, vel eam imitatur, ut & suam propriam habeat entitatem, & non sit operatio, neque ad operationem per se primo ordinetur, sed ad formaliter perficiendam & ordinandam substantiam, ad tertiam speciem qualitatis pertinet, quae passio, vel passibilis qualitas nominatur, quia per haec signa vel effectus maxime a nobis cognoscitur in sensibilibus rebus, non quia formalis ratio illius speciei per illa verba explicetur: neque etiam, quia necesse sit omnem qualitatem illius speciei habere illam rationem vel habitudinem, a qua vox illa sumpta est: nam aliud est, a quo nomen imponitur, aliud quod significat.

Hanc vero sufficientiam sic expositam existimo per se fieri probabilem, vel ex sola eius propositione & declaratione. Deinde, si cum prioribus conferatur, certe multo pauciores habet difficultates: & aptior est ad explicandas proprias essentias singulorum specierum qualitatis: nam & sumitur differentia magis extrinsecis, magisque diversis, quae intra genus qualitatis concipi a nobis possunt. Vnde non distinguunt alias species secundum habitudines, & considerationes intellectus, sed secundum rem: atque ita possunt vnamquamque qualitatem simpliciter & absolute in sua specie reponere, eique suam simplicem essentiam tribuere, quod iuxta alias sententias fieri non potest, sed semper oportet distinguere respectus seu rationes formales, ut omnis qualitas sub vna ponatur in vna specie, & sub alia in alia, quod operosum est: Et per se est creditu difficile, quod nulla sit qualitas habens vnam simplicem constitutionem in vna specie praedictorum, usque ad ultimam speciem. Sunt etiam praedictae differentiae omnino adaequatae suis membris, & aptissimae ad comprehendenda, & coordinanda omnia qualitatum genera, quod iuxta primam rationem supra traditam difficile fit. Videtur ergo haec ratio sufficientiae satis probabilis, & reliquis preferenda.

Ratio ordinis specierum qualitatis.

ET iuxta hunc modum explicandi hanc sufficientiam reddere possumus rationem aliquam ordinis, & enumerationis harum specierum, quamquam necesse non sit huiusmodi ordinem aut enumerationem semper continere aliquod mysterium. Quarta itaque species merito ultimum locum obtinuit tanquam omnium infima, & in perfectione & in modo entitatis, adeo ut aliquis videatur vix mereri vnius nomen qualitatis. Omissa ergo illa specie, aliae tres possent certe contrario ordine numerari sub aliqua consideratione. Nam quatenus esse supponitur ad operari, posset passibilis qualitas, quae per se ordinatur ad perfectionem ipsius esse primo loco constitui, & quia potentia supponitur ad habitum & operationem, posset habitus & dispositio post potentiam tertio loco numerari, & potentia secundum locum retinere, quamvis sub diversa habitudine. At vero secundum aliam considerationem pertinentem ad ordinem perfectionis, & maioris actualitatis optima ratione numeratae sunt, nam res tunc est maxime perfecta, quando est in ultimo actu, ad quem proxime accedit habitus, quae duo in prima specie comprehensa sunt. Post illa vero subsequitur potentia, quae constituit secundam speciem. In tertia autem specie collocatae sunt qualitates, quae aut vim agendi non habent, aut ad hoc minus per se primo non ordinantur, sed tantum ad esse.

Potest etiam hic ordo secundum dignitatem attendi ex parte subiectorum, nam prima species, ut a nobis

Tom II. Metaphys.

bis explicata est, solum habet locum in viventibus & cognoscentibus, maxime in intellectualibus rebus: nam haec tantum res possunt sese perficere, ac recte disponere suis actibus, & habitibus, quos per eos acquirunt, vel ad eos eliciendos recipiunt. Potentia vero latius patet, nam etiam inferioribus & inanimatis rebus communis est, saltem iis, quae per actionem transeuntem aliquid operari possunt. At vero passibilis qualitas etiam in rebus inanimatis inueniri potest, quae nullam habent virtutem per se primo ordinatam ad agendum.

Quamquam est in illa specie, prout est a nobis exposita, aliud notatione dignum, nimirum, huiusmodi qualitatis genus (saltem iuxta naturalem ordinem rerum) solum in corporibus reperiri, nam spirituales substantiae praeter intellectum & voluntatem quae sunt naturales potentiae earum, non sunt capaces, nisi habituum vel dispositionum earundem potentiarum. Et ratio reddi potest, quia cum illae substantiae materia careant, & per se sint quidam actus incorruptibiles, neque ad conseruationem, neque ad ornamentum, neque ad naturalem pulchritudinem sui esse indigent qualitatibus, sed ad operationem tantum: quod secus est in rebus materialibus & maxime corruptibilibus, & ideo plures in his passibiles qualitates reperiuntur. Propter quod dixit D. Tho. 5. Metaph. lect. 16. qualitates tertiae & quartae speciei in solis rebus corporalibus reperiri, quod de quarta specie manifestum est. De tertia vero iuxta nostram dicendi rationem est satis probabile, & rationi consentaneum.

Dixi autem loquendo ex natura rei, quia supernaturaliter potest substantia spiritualis affici qualitatibus quae ad dandum, vel perficiendum esse per se primo ordinantur, quae in ea ratione cum qualitatibus tertiae speciei conueniunt, & in illa custodiendae sunt. Et ratio est, quia licet haec substantiae, quoad suum esse naturale non indigeant illa perfectione, eleuari tamen possunt ad participandum esse superioris ordinis, & ornari ac perfici superiori pulchritudine, & ideo per eleuationem ad supernaturalem ordinem possunt eiusmodi qualitates recipere. Quia vero metaphysicus has qualitates non attingit, ideo passibiles qualitates collocat in inferiori ordine corporalium qualitatum. Et ob eandem causam de illa tertia & quarta specie plura in particulari non considerabimus, quia cum materiales sint, non spectant ad obiectum Metaphysicæ, nisi quantum necesse est ad diuisionem qualitatum tradendam: de habitibus vero & potentiis proprias disputationes instituemus, quia ex se a materia abstrahunt.

Satisfit difficultatibus initio propositis.

ATque ex sufficientia tradita facile respondebimus ad instantias in tertia difficultate positas. Prima erat de actibus immanentibus, quam multi expediunt, negantes illos esse qualitates, sed actiones tantum, quae inter Thomistas videtur esse valde recepta opinio, ut infra videbimus tractando de praedicamento actionis. Sed licet verum sit, in effectione actuum immanentium interuenire veram actionem, ut ibi ostendimus, tamen negari non potest, quin illa actio aliquem habeat terminum intrinsecum, qui per eam fiat, ut ibidem ostendimus: ille autem terminus non potest esse nisi qualitas, ut facile patebit discurrendo per cetera praedicamenta. Item secundum hos actus vere dicimur quales, nempe boni aut mali, scientes, amantes, irati, &c. Item hi actus sunt formae ultimo actuates ac perficientes substantias, quibus insunt: ergo conuenit illis communis ratio qualitatis supra assignata. Atque haec sententia est communis inter auctores, eam tenet Diuus Thomas opus. 48. & Soncin. 5. Metaphysicor. quaestio. 36. & latius lib. 9. quaest. 21. Ferrar. 2. contra Gentes, capite 82.

LI 2

& 2.

XI.
Notatu dignum.

XII.

XIII.
Immanentes actus an sint propriae qualitates.

& 2. de anima, quæst. 22. Heraxus quodlib. 9. quæst. 8. Aegidius tract. de mensur. angel. qu. 10. Et in eadem sententia est Scotus in 1. dist. 3. quæst. 6. §. Hic sunt, & quodlib. 12. §. Ad tertium principale, quem sequuntur Scotistæ, præsertim Anton. Andr. 9. Metaphysic. quæst. 4. & idem sentiunt Durand. & Gabr. in 1. dist. 27. quæst. 2.

XIV. Neque contra hanc sententiam video probabilem *Difficilis A.* aliquam rationem, quam solvere necesse sit. Solum potest obici difficultis locus Aristotelis 10. Ethic. c. 3. ubi sic ait: Atqui neque si voluptas non est qualitas propter hoc bonum non est, neque enim operationes virtutis sunt qualitates, neque felicitas ipsa. Constat autem voluptatem, felicitatem, & operationes virtutis actus esse immanentes. Et ita etiam absolute docent ibi Divus Thomas & alii, non aliter interpretando verba Aristotelis. Existimo tamen aliquo indigere moderamine, nimirum voluptatem, aut felicitatem non esse puram qualitatem, quæ non necessario consistat in actuali operatione eius, qui voluptate vel felicitate afficitur, quia nemo potest aut voluptate affici, vel fieri felix, nisi actualiter aliquid efficiendo, non tamen potest negari, quin illud quod facit, qualitas sit.

XV. Supposito ergo, quod hi actus sint qualitates, videri potest alicui esse collocandos in tertia specie, tum quia sunt termini suarum actionum, tum etiam, quia Arist. passiones animæ in illa specie collocat, ut irā, gaudium &c. quæ tamen actus immanentes sunt. Sed hæ rationes non vrgent, iam enim diximus esse terminum actionis non esse adæquatam vel essentialem rationem illius tertiæ speciei. Passiones autem animæ per se ipsæ, ut sunt actus immanentes, non pertinent ad tertiam speciem, sed secundum id, à quo accipiunt nomen passionis, nimirum ex alteratione quam in corpore efficiunt, & ex termino eius. Dicendum ergo est, hos actus aut qualitates primæ speciei, & propriissime sub nomine & ratione disputationis comprehendendi. Ita sentiunt frequentius authores citati, qui hos actus qualitates esse docent, & iuxta omnes rationes sufficientiæ supra adductas id ostendi potest. Nam hi actus, secundum se internæ qualitates sunt, atque aduentitiæ, non enim sunt innatæ: ergo iuxta sententiam Simplicii in prima specie collocandi sunt. Rursus hæ qualitates sunt maxime conuenientes vel disconuenientes secundum naturam, & per eam efficiuntur boni vel mali: ergo pertinent ad primam speciem iuxta secundam illam sententiam, ut notauit Fonseca lib. 5. c. 14. q. 1. sect. 3. quia neque sunt obiecta sensuum, nec termini motus, seu passionis propriæ sumptæ. Iuxta ultimam vero rationem sufficientiæ à nobis datā, res est manifesta, quia hi actus sunt perfectiones vitæ potentiarum, sed in prima specie collocantur omnes qualitates, quæ ad actuandas & determinandas potentias institutæ sunt: ergo ad illam pertinent huiusmodi actus. Præterea per actus comparantur habitus: unde per actus disponitur potentia, ut facilitatem in operando habeat: ergo optime constituuntur hi actus sub illa specie, quæ est dispositio. Neque in hoc inuenio difficultatem alicuius momenti.

XVI. *Intentionales species quam sedem inter qualitates obtineant.* Secunda instantia erat de speciebus intentionalibus, quas qui admittunt, omnes qualitates esse non dubitant, quia non possunt aliud genus accidentis participare. De his ergo dicendum est, pertinere ad primam speciem, & regulariter loquendo, sub nomine habitus comprehendendi, quamvis de speciebus sensuum externorum possit esse nonnulla dubitatio, magis forte de nomine quam de re, ut in sequente sectione declarabo. Species igitur intentionales quatenus per se primo ordinantur ad operandum ad alteram ex duabus primis speciebus pertinent: quia vero non dant primam vim agendi, sed illam supponunt & determinant, non ad secundam, sed ad primam speciem referuntur, & quia non actuant po-

tentiam ut ultimi actus eius, sed ut actus primi, qui sunt principia secundorum, ideo in ea specie sub habitibus comprehenduntur. Unde quantum est ex se, permanentes, & difficile mobiles esse possunt. Nec refert, quod intellectu distinguui soleant hæ species ab habitibus: nam in his nominibus potest esse multiplex significatio. Sūt enim in intellectu habitus indicatiui, qui tenent se ex parte potentie, & distinguuntur ab speciebus iuxta communioem sententiam. Sunt etiam habitus apprehensiuui, qui tenent se ex parte obiecti, & hi non distinguuntur ab speciebus, quæ propterea frequentius à D. Thom. habitus nominantur. Quando ergo distinguui solent species ab habitibus, sermo est de indicatiui, quibus solet nomen habitus simpliciter attribui, eo quod illi propriè sunt, qui dant potentie intellectui facilitatem in operando. Neque etiam refert, quod species intentionales non videantur conferre suis subiectis denominationem, nam re ipsa conferunt, quandoquidem ea informant sed innominata est, quod in multis aliis qualitatibus accidit, & præsertim in iis, quæ & non sunt per se sensibiles & solum sunt, quasi ad deferendum instrumentarium virtutem. Nihilominus tamen respectu potentiarum aliquo modo explicatur hæ denominatio, quatenus potentie dicuntur constitui in actu primo per has species.

Tertia instantia erat de raritate, & densitate, asperitate & lenitate, quas Aristoteles simpliciter reiecit à genere qualitatis: quod si verum est, cessat difficultas. Gilbertus autem libro sex principii capite de situ absolute contradicere videtur Aristoteli, & hæc omnia sub qualitate constituere. Et reuera Aristoteli 7. Phys. capit. 2. textu 11. raritatem & densitatem numerat inter qualitates, ad quas est alteratio, & saltē de raritate & densitate ita frequentius censeferi solet. Et simpliciter videtur probabilius, quia densitas & raritas non videntur præcipue consistere in positione partium, sed in proprietate quadam & tali modo se habendi, ratione cuius multa materia potest esse sub parvis dimensionibus, ut ait D. Thom. in 4. dist. 12. q. 1. artic. 1. quæst. 3. ad 6. Quod intelligo de parua intentione quantitatis in ordine ad occupandum locum. Asperitas autem & lenitas magis videntur consistere in partium positione æquali, vel inæquali. Sed nihilominus sicut figura confurgit ex partium positione, ita asperitas & lenitas esse possunt qualitates confurgentes ex positione partium, & ita frequentius sentiunt Auerroes, Albertus, & alii interpretantes, & limitantes Aristotelem, ut tantum locutus sit de his, prout in illis cernitur partium positio. Supponendo igitur has esse qualitates, in quarta specie collocandæ sunt, scilicet, asperitas & lenitas, quia re vera solum non consistunt in figura quadam. Nec refert quo sensu percipiuntur, quia non percipiuntur ut sensibilia propria, sed ut communia, sicut figura ut constat ex secundo de anima, cap. 5. Et hæcenus de sufficientia huius diuisionis.

SECTIO VI.

An duplicata voces, quibus dicta species proponuntur, significantur essentielles, vel accidentales differentias earum.

Quamuis Aristot. quatuor tantum species qualitatis numeret, singulas tamē proponit sub duplici nomine: primam appellat habitum, & dispositionem, secundam potentiam, vel impotentiam, tertiam passionem, vel passibilem qualitatem, quartam figuram vel formam. Unde merito dubitatur, qualis sit differentia inter singula membra dictarum quatuor complicationum.

Varia

Varia opiniones.

In quare tres possunt excogitari dicendi modi. Primum est, omnia illa tantum accidentaliter differre, ita ut per singula binaria illorum nominum eadem species, seu essentia sub diverso modo accidentali significetur. Ratio esse potest, quia illa diuisio, prout ab Aristotele tradita est, tantum est in quatuor membra: ergo oportet, ut singula sint simplices species qualitatibus: alioqui si in singulis membris duae species, immediate contingerentur, esset diuisio in octo membra essentialia.

Secundus modus dicendi est, qualibet duo membra illarum specierum, posse ad unam proximam speciem in qua conveniunt reduci, & sic esse quadri membrum diuisionem, & ita fuisse ab Aristotele propositam, ut indicaret, singula ex illis membris quae in duos alia diuiduntur, habere in se specialem unitatem & convenientiam: nihilominus tamen in singulis dari duas proximas species essentialiter distinctas quae illis binis nominibus significantur, & hoc sensu esse diuisionem octo membrorum essentialium.

Tertia sententia media erit, illa membra partim accidentaliter differre, partim essentialiter. Et haec sententia vera est, licet prima non multum à veritate distet, quia differentia essentialis non intercedit, nisi inter habitum & dispositionem sub quadam consideratione, ut explicabimus.

Secunda opinio reuocatur.

Secundam ergo sententiam non esse in uniuersum veram ostendimus per singulas illarum specierum discurrendo. Et ut à clarioribus incipiamus, de figura & forma non est ulla dubitandi ratio, quin essentialiter non differant, & ita inter auctores non est de illis diuersitas opinionum, quia constat figuram esse quandam formam, quasi externam rei quantae: non potest autem in ea specie nomine formae aliud in re significari. Quocirca inter significata illarum vocum nec accidentaliter diuersitas esse videtur ex parte rerum, sed solum in modo significandi terminorum, quia eadem res nomine figurae significatur, mathematicè abstracto à materia: nomine autem formae significatur modo physico connotando aliquo modo materiam, ad quam forma dicit habitudinem. Et hoc fere est, quod Albertus dixit, formam significare ipsam figuram, quatenus inest rei naturali, vel ei conuenit ratione formae. Quod si, ut supra dicebamus ex Boetio, forma non dicit nudam figuram, sed ut ornatum coloribus, in qua pulchritudo consistit, sic vel forma non est una simplex species qualitatis, sed consideratur tantum, ut una artificiose composita ex multis naturalibus speciebus, vel certe, ut sit in quarta specie, non debet includere ipsam qualitatem coloris, sed tantum figuram, quae terminis ipsius coloris, vel plurium colorum confurgit. Itaque ex vi illarum vocum figurae & formae non est essentialis diuersitas in illa specie.

Alia vera ratione possunt plures species essentialiter diuisae sub illo membro numerari, nam mathematici multiplicat species figurarum per numerum angularum, aut linearum, vel superficialium, aut per proportionem earum. Priori enim modo differt triangelus à quadrangulo, & circulus ab utroque, quia omnis caret angulo, & una linea vel superficie concluditur: posteriori autem modo differt quadratum à quadrangulo. Physicè autem distinguuntur plures figure corporum naturalium, vel etiam artificialem. Quod si sub hac specie comprehenditur omnis modus quantitatis ad qualitatem pertinens, sic diuidi potest in modum afficientem intime totam quantitatem ut est densitas vel raritas, vel tantum externe in termino eius, ut est asperitas & lenitas, & in uniuersum figuram, ut habet communior sententia.

Tom. II. Metaphys.

De passione & passibili qualitate Aristoteles ipse expresse docet, non differre essentialiter, sed accidentaliter tantum. Differunt enim per breuem aut diuturnam permanentiam, ut idem Philosophus declarat: brevis autem aut diuturna permanentia, per se loquendo, non distinguunt rei essentiam, ut per se constat. Et in proposito (ait Aristoteles) fieri potest, ut idem calor, qui ex pudore, vel alia simili passione in uno homine causatur, & cito transit, in alio sit conaturalis, & permanens, quia dispositio, quae nunc, dum pudet, circa corpus emergit, eadem & in naturali constitutione fieri potest. Et ita in hoc etiam omnes interpretes conveniunt. Solum potest quis dubitare de quibusdam qualitatibus, quae natura sua sunt cito transientes, ut sonus, lumen, & si quae est alia similis. Respondeo primo, quidquid de hoc sit, tamen hic non significari nomine passionis huiusmodi qualitates, sed omnes illas, quae per subitam & breuiter transientem alterationem fiunt, ita ut pro tunc absolute denominent subiectum esse tale. Unde dicitur secundo, qualitates tertiae speciei, ex se non habere quod cito transiant, vel permaneant, sed ex suis causis, & ex dependentia quam ab ipsis habent. Sunt enim quaedam qualitates, quae à suis proximis causis pendunt in fieri & in conservari, aliae vero, quae in fieri tantum: quae diuersitas est signum evidens diuersitatis essentialis talium qualitarum, non quia sit passio, vel passibilis qualitas, nam haec utraque denominatio potest in singulis qualitatibus reperiri, sed quia modus dependentiae indicat naturam rei.

Quando ergo qualitas pendet tantum in fieri à sua causa, etiam si causa cito transeat potest effectum permanentem & durabilem relinquere. Et ita non obstante breui permanentia causae potest qualitas facta esse passibilis. Contingit autem interdum, ut licet qualitas per se non pendeat in conservari à sua causa, tamen illa remota statim pereat qualitas facta ob actionem contrariorum circumstantium, ut contingit in manu calefacta à sole veligne, & tunc illam et qualitas dicitur passio tantum. Vbi constat aperte tantum esse distinctionem accidentalem inter illa duo.

Quando vero qualitas pendet in conservari à sua causa, tum multo magis intrinsece habebit diuturnam aut breuem durationem iuxta modum applicationis, vel durationis causae, & ita idem lumen in aere, & etiam in luna erit per modum passionis: in stellis autem fixis, v. g. erit per modum passibilis qualitatis. Denique, si sit aliqua causa alicuius qualitatis, quae natura sua est transiens, vel non applicatur nisi transeunt, tunc illa qualitas semper fiet per modum passionis, & huiusmodi videtur esse sonus, tamen inde colligi non potest, quod passio & passibilis qualitas ut sic specie differant, sed quod sit aliqua passio, quae non possit ad statum passibilis qualitatis pervenire, & consequenter, quod sit etiam aliqua passio, quae specie differat ab omni passibili qualitate: quae etiam differt specie ab aliis passionibus, quae habent causas diuersae rationis, & ideo possunt quantum est ex se, obtinere statum passibilium qualitatum.

Tertio loco dicendum est de potentia & impotentia, de quibus nonnulla maior est controversia. nam multi volunt impotentiam distinguere essentialiter à potentia, eo quod ad contrarios actus ordinantur natura sua: nam cum potentia sit qualitas dans facultatem operandi, impotentia est qualitas, quae potius impedit facultatem operandi vel recipiendi. Vel (& in idem fere redit) potentia dicitur, quae dat facultatem ad aliquem actum: impotentia vero, quae dat facultatem ad oppositum actum, & quia ipsi actus inter se respectu subiecti ut positivum & privativum, vel ut perfectum, vel imperfectum comparantur: ideo illa vocatur impotentia, quae ad actum imperfectum praebet aptitudinem, ut salubritas est potentia: debilitas autem dicitur impotentia.

Si vero considerentur ea, quae superius de significatione

VII.
Passio & passibilis qualitas accidentali-
ter tantum
distincta.

VIII.

IX.

X.
Potentia
ab impo-
tentia dis-
tinguitur
essentialiter.

XI.

oratione harum vocum diximus, probabilius est, hanc esse unicam speciem, quæ nomine potentie adæquate significari possit. Nā si formaliter ac per se loquamur, nihil in hac specie collocatur quatenus impedit, aut difficiliorem reddit, vel minus aptam facultatem operandi (hæc enim per accidens sunt) sed quatenus positive dat facultatem vel capacitatem ad actum; nam hoc est, quod per se potest conferre qualitas, quodq; formaliter ad hanc speciem spectat, ut satis declaratum est. Addidit vero Arist. nomen impotentie, ut significaret, illas facultates, quæ vel in suis speciebus debiles sunt, vel ad actus naturæ, vel subiecto contrarios ordinantur, etiam contineri sub specie potentie, quatenus aliquo modo dant posse operari. Quod autem potentie interdum ordinentur ad actus oppositos, quorum unus est perfectior alio, potest quidem conferre ad aliquam distinctionem specificam potentiarum, non tamen inde sumitur propria distinctio potentie & impotentie, ut sic: nam gravitas & leuitas illo modo distinguuntur, & neutra habet rationem impotentie. Et in habitibus inuenitur idem genus distinctionis, ut patet in scientia & errore, virtute & vitio, & tamen non distinguunt duas generales rationes habitus, alteram positivam, alteram quasi priuatiuam, sed omnes continentur sub generali ratione habitus, & postea specificè distinguuntur per proprios actus, & obiecta: idem ergo est proportionaliter in potentia.

XII. Ultimo de habitu & dispositione maior adhuc difficultas & opinionum dissensio est, sed fortasse in vocibus potius quam in re posita. Quod enim illæ duæ voces habitus & dispositionis eandem essentiam secundum diuersos statūs accidentales significant, docent Albertus Magnus, Scotus, Egidius, & nonnulli alii in capite de Qualitate, & fœt Diuus Thomas, quæstione septima, de malo, articulo secundo, ad 4. par. 9. quartum, ubi facit: *Difficile mobile non est differentia* mē. s. ar. 1. *constitutiva habitus, neque enim dispositio & habitus sunt* § 1. q. 1. ad diuersas species: alioquin non posset una & eadem qualitas, quæ prius fuit dispositio, postea fieri habitus, sed facile mobile, & difficile mobile se habent, sicut perfectum & imperfectum circa eandem rem. Ecce in his verbis continetur fundamentum huius sententiae: cui plurimum fauet Aristoteles in eodem capite de Qualit. nam primum ait habitum differre à dispositione, quia magis permanet, atque diuturnior est. Vnde, cum inferius quasdam dispositiones numerasset, addit: *Nisi & harum ipsarum aliqua versa iam in naturam sit, dimouerique nequeat, aut summa difficultate mutari possit. Quam quidem hac ratione quispiam habitum iam nuncupauerit: & ideo inferius concludit, omnem habitum esse dispositionem, non vero è conuerso: quia nimirum habitus dicit essentiam dispositionis, & addit accidentalem perfectionem, quam dispositio ut sic non requirit.*

XIII. At vero idem D. Thom. 1. 2. quæst. 49. art. 2. ad tertium, quamuis probabilem existimet dictam sententiam, magis tamen consonum intentioni Aristotelis esse putat habitum & dispositionem essentialiter differre: quia illæ duæ differentie, *facile & difficile mobile*, non significant diuersos statūs eiusdem rei secundum esse perfectum & imperfectum, sed indicant differentias essentielles per ordinem ad diuersas causas, quas diuersæ qualitates postulant. Nam quasdam dispositiones sunt, quæ per se ex natura sua habent ex vi suarum causarum esse permanentes, & difficile mobile à subiecto, & hæc sunt essentialiter habitus, etiam si contingat ex accidenti non diu permanere, aut facile dimoueri posse. Aliæ vero sunt dispositiones, quæ per se ex vi suarum causarum sunt facile transmutabiles: & hæc nunquam sunt essentialiter habitus, etiam si ex accidente interdum difficulter dimouentur. Sic enim explicatæ hæc differentie plane indicant diuersas essentias: nam res, quæ natura sua vendicant sibi condiciones oppositas & proprias

ac per se causas illarum, necesse est, ut diuersas habeant naturas, à quibus id proueniat.

Atque hinc inferunt aliqui iuxta hanc sententiam, scientiam esse habitum essentialiter, etiam si imperfecte acquisita sit, idemque esse dicendum de virtutibus moralibus, iustitia, prudentia, &c. Quod sentit Aristoteles dicto capite, dicens, scientiam esse habitum, quia cum difficultate dimouetur, etiam si quispiam mediocriter eam acquirat. Et subdit: *Similiter & virtus, ut iustitia, temperantia, &c.* At vero error [iuxta hanc sententiam] nunquam est essentialiter habitus, etiam si maxime radicans esse videatur, & difficulter amitti ob nimiam consuetudinem subiecti, quia cum salis principis nitatur, quantum est de se semper potest facile dimoueri. Idemque existimatur de virtutibus moralibus: hæc enim, cum sint naturæ rationali contraria, quantum ex se est, facile amitti possunt, licet ex conditione subiecti, diuturniora interdum fiant. Vnde vltimus, quoad usum terminorum, aiunt, nomen dispositionis dupliciter sumi, vno modo generatim, & sic esse genus ad dispositionem & habitum: alio modo speciatim, & cum præcisione: & ut sic significare speciem constitutam ab habitu: quæ distinctio est consentanea Aristoteli dicenti, omnem habitum esse dispositionem, non vero è conuerso, & sic Aristoteles quinto Metaphysicorum, capite vigesimo, habitum definit per dispositionem tanquam per genus. Tandem aiunt habitum & dispositionem dupliciter dici, scilicet, secundum rem, & secundum modum, ut scientia vel virtus parum radicata ex accidente habet modum dispositionis, re tamen ipsa est verus habitus, quando vero iam est radicata, est habitus secundum rem & modum: error autem aut vitium nunquam est habitus secundum rem, quamuis interdum ex parte subiecti habeat modum habitus. Atque ita specifica & essentialis diuersitas constituitur inter habitum & dispositionem secundum rem.

Auctoris iudicium.

Hæc posterior sententia, quantum ad conclusionem inentiam mihi probatur, nimirum, quod habitus & dispositio sub peculiari quadam & contraria significatione possint specie distingui, tamen modus explicandi propositus non mihi probatur quoad omnia. Itaque suppone ex dictis, in hac specie sub nomine habitus & dispositionis solum comprehendendi qualitates perficientes potentias animæ: nam in qualitatibus corporis non est illa peculiaris ratio, qua dictam speciem constituit, prout à nobis explicata est. Vnde eo modo, quo improprie aut late videtur nomine habitus attribui qualitatibus corporis, nunquam distinguitur essentialiter à dispositione, sed accidentaliter per maiorem intentionem, vel alias causas firmiter adhesionis ad subiectum: quomodo febris hectica, vel sanitas firma vocabitur habitus, & sic de aliis. Rursus in potentiis animæ distinguere possumus actus vltimos, seu secundos à primis qui sunt principia secundorum cum ipsis potentiis. Ex quibus actus secundi vocari possunt dispositiones: primi vero propria & peculiari ratione vocantur habitus. Et vtrumque constet ex communi modo loquendi omnium. Et ratio est, quia per actus disponuntur potentie ad habitus, & ad obtinendam facilitatem in operando, quam confert habitus. Item actus secundus ex suo genere, quia pendet ex actuali influxu & attentione potentie vitalis, non habet esse omnino fixum, & permanentem, sed facile transmutatur: at vero actus primus de se & natura sua habet esse permanentem: nam etiam si potentia cesset ab operando, potest in ea conseruari, nisi aliunde pendeat ab extrinseco agente: per cuius essentiam definit esse, ut cōtingit in speciebus intentionalibus sensuum exteriorum.

In hoc

XVI. In hoc ergo sensu utendo illis vocibus, verissimū est, habitum & dispositionem specie ac essentialiter differre: nam habitus & actus ex omnium consensu differunt specie, vt patet ex modo attingendi obiectum. Actus enim per se & immediate illud attingit, & est quasi formalis & proxima vnio ad obiectum: habitus vero solum attingit mediante actu, & ideo dicitur esse propter actum, & est tantum radicalis vnio ad obiectum, post ipsam potentiam, tanquam principium actus. Potest etiam hæc essentialis diuersitas declarari per illas differentias: Facile & difficile mobile ex natura sua, & ex propriis causis. Nam qualitas, quæ natura sua pendet ex actuali influxu potentie, & inde habet quod sit facile transmutabilis, essentialiter differt à qualitate, quæ natura sua non habet talem dependentiam, & ideo quantum est ex se, habet esse permanens & durabile: sed hoc modo differunt habitus & dispositio iuxta prædictam interpretationem: ergo. Minor constat ex dictis, & maior videtur per se nota, quia vniuscuiusque rei natura non potest melius diiudicari, quam ex habitudine ad suas causas. Et iuxta hanc etiam interpretationem verissime dicitur, nomen seu conceptum dispositionis genericæ, & specificæ sumi posse. Nam priori modo idem est, quod actus perficiens & actuans potentiam operatiuam, vt abstrahit ab actu primo & secundo, & vtic constituit hanc primam speciem qualitatis: quatenus est simplex quædam species subalterna, quæ vterius diuiditur in actum primum & secundum, tanquam in habitum & dispositionem strictæ, & specificæ sumptam. Atq; ita caret omni difficultate hæc distinctio.

XVII. At vero sumendo habitum & dispositionem, prout hæc voces attribui possunt actui primo intellectus vel voluntatis, non opinor esse distinctionem specificam inter habitum & dispositionem, per se loquendo, & quatenus tales sunt. Nam omnes actus primarum potentiarum, ex se sunt permanentes & difficile mobiles, præsertim si suum statum perfectum acquirant, & è cōuerso omnes illi, aut ex imperfectione status, aut cōditiōe subiecti, & aliis causis extrinsecis, possunt interdum facile dimoueri: adeo vt scientia ipsa, quæ in intellectu videtur esse maxime adhzrens, possit interdum facile amitti, & habere modum, seu statum dispositionis, vt expresse docuit Arist. in c. de Qual. Et in voluntate charitas, quæ videtur potentissimus habitus, facile amittitur ex cōditiōe subiecti.

XVIII. Denique [vt rem ipsam in qua potest esse diuersitas attingamus] in intellectu nō solum scientiæ sunt habitus, sed etiam opiniones, siue veræ siue falsæ & erroneæ, & in voluntate, non tantum virtutes, sed etiam vitia sunt veri habitus, quæ est expressa sententia Aristotelis 7. Physicorum, cap. 3. text. 17. dicentis: *Habituum alii quidem virtutes, alii vero vitia.* Est etiam sententia Diui Thomæ 1.2. quæstione 51. articulo 3. vbi dicit habitum scientiæ acquiri per vnum actum: habitum autem opinionis per plures: & quæstione 54. artic. 13. distinguit habitus in vitia & virtutes, prout ad actum bonum vel malum disponunt potentiam: & quæstione 57. articulo 2. ad tertium distinguit habitus intellectuales in eos qui sunt virtutes, & qui virtutes nō sunt, vt opinio. Et ratio est, quia hæc omnes qualitates sunt ex natura sua permanentes, & difficile mobiles in sensu superius explicato, & si proprie sumatur habitus, quatenus ex se acquiri potest per multos actus, nullus est qui ex parte suæ causæ non sit difficile mobilis, quatenus consuetudo est altera natura, quæ proinde difficile mutatur. Vnde non solum ex cōditiōe subiecti, sed etiam ex vi ipsorum actuum, seu consuetudinis difficile est homini, non solum à vicio ad virtutem, sed etiam à virtute ad viciū transmutari, & in intellectu etiam ipsa consuetudo erroris reddit difficile ipsam scientiam, vel intelligentiam veritatis. Omnes ergo hi habitus cō-

ueniunt in illa generali ratione *difficile mobilis*. Quod vero inter hos habitus quidam habeant firmiores vel immobiliores causas quam alii, deseruire potest ad vltiorem distinctionem specificam ipsorum habituum, sic enim in intellectu distingui possunt virtutes à non virtutibus, & in voluntate virtutes à vitiis: non tamen id satis est, vt hæc qualitates excludantur à vera & propria ratione habitus. Maxime cum habeant eundem generalem modum efficiendi potentiam, & dandi facilitatem ad operandos proprios actus, quæ nomine habitus proprie significatur. Denique non est dubium, quin istæ qualitates habeant inter se specialem conuenientiam, quam non habet cum actibus secundis, quatenus cōueniunt in ratione principii proximi, dantis potentiæ facultatem vel actuationem ad actum secundum, ratione cuius ipsi habitus inter se proprius & formalis opponuntur, quam cum actibus: illa ergo ratio proprie significatur nomine habitus. Atque ita omnes hæc qualitates sunt veri habitus, secundum rem & essentiam, etiā secundum maiorem, vel minorem perfectionem, vel accidentalem, vel aliquando etiam essentialem, possint communem illam rationem participare. Atque hæc satis sint de distinctione harum specierum, ex quibus satisfactum est quartæ difficultati propositæ in secunda sectione.

SECTIO VII.

Quæ proprietates qualitati conueniant.

Postquam dictū est de essentia & speciebus qualitatis, desiderari potest, vt de causis & effectibus eius dicamus. Verū tamen de his nihil peculiariter occurrit dicendū: quia in genere loquēdo, causæ qualitatum, eadem sunt quæ aliarum rerum: in particulari vero singulæ qualitates habent causas proprias & sibi acōmodatas, quarum cognitio pertinet ad particulares scientias, in quibus de singularum rerum proprietatibus & qualitatibus agitur. Idemque est proportionaliter dicendū de effectibus: propriissimus enim effectus vniuscuiusque qualitatis est ipse formalis effectus, quem per se primo confert: quædā vero vltra hunc habent alios effectus in genere causæ efficientis: de qua re peculiariter dictū est supra, dū de causa efficiente disputaremus. Sæpe etiam vna qualitas est finis alterius rei, vel qualitatis, & ita etiam potest habere effectum in genere causæ finalis, & rursus quatenus vna esse potest proximum subiectum alterius potest habere effectum in genere causæ materialis, quæ omnia in communi sunt clara ex dictis supr. in disputat. de causis: in particulari vero ad varias sententias pertinent: & in duabus disputationibus sequentibus nonnihil attingemus.

De proprietatibus item qualitatis vix potest aliquid in communi dici, tamen ad huius materiæ cōplementum, & vt paremus viam ad ea quæ inferius disputaturi sumus, pauca notanda sunt ex Aristotele in prædicamentis, capite de Qualit. vbi tres proprietates assignat.

De prima proprietate, quæ est contrarietas.

Prima proprietas est, contrarietatem propriam in qualitatibus inueniri, quam Aristoteles ita declarat, vt non omni qualitati conuenire doceat. Constat enim non omnes qualitates habere contrarium, vt figura propriè contrarium non habet, nec naturalis potentia: imo addit Aristoteles, neque medios colores habere contrarium, quod intelligendum est de propriissima contrarietate, quæ inter extrema versatur. An vero hæc proprietas in solo qualitatis genere inueniatur, dubium est, nam substantiæ,

ria, quātitati, & relationi attribuit Aristoteles oppositam proprietatem, quæ est non habere contrarium: actioni autem & passioni eandem attribuit proprietatem, scilicet habere contrarium de cæteris vero quatuor prædicamentis nihil ipse dicit. Gilbertus autem in eis nominibus videtur contrarietatem negare, quod in Vbi nonnullam habet difficultatem. Sed hæc omnia pendent ex eo, quod exacte intelligatur, quid sit propria contrarietas, & quomodo à quacunque alia oppositione, vel repugnantia & impossibilitate formarum differat. Sed hæc res peculiarem postulat disputationem, præsertim cum in ea declaranda decimum librum suæ Metaphysicæ Aristotelis posuerit, & ideo post duas sequentes disputationes eam trademus.

De secunda proprietate, quæ est intensio.

- IV. SECUNDA proprietas qualitatis est, quod intensiōe recipiat & remissionem, seu quod recipiat magis & minus, quam proprietatem declarat etiam Arist. non conuenire omnibus qualitibus, quod etiā certum est. In dubio autem relinquere videtur, an hæc proprietas qualitibus in abstracto cōueniat, vel solum in concretis, aut subiectis participantibus has qualitates, ita ut vna albedo, v. g. non dicatur magis albedo quam alia, sed ipsum album dicatur magis album quam aliud, aut magis recipere, vel participare albedinem: hæc vero quæstio requirit ut naturam intensiōis declaremus, & quo modo fiat, de qua re instituemus disp. 46. vbi proprietatem hanc ex professo tractabimus & explicabimus.

Vltima proprietas.

- V. TERTIA proprietas est, ut secundum qualitatem simile aliquid, vel dissimile dicatur, quam dicit Arist. esse maxime propriam qualitati, quia illi soli conuenit, ut ratione cuiuscunque qualitatis potest cōuenire. Hæc vero proprietas eodem modo, & eadem proportionem explicanda est, quæ similem de æqualitate quantitatis declarauimus: est enim omnino eadem ratio. Vnde nihil addendum occurrit præter ea, quæ de propriis relationibus similitudinis & dissimilitudinis inferius inter disputandum de relationibus trademus.

DISPUTATIO XLIII.

De potentia & actu.

Multiplex acceptio potestatis.

HAEC re scripsit Aristoteles libr. 5. Metaphysicorum, ca. 12. & latius ex professo toto libr. 9. Metaph. Sed ibi latius accipit nomen potentie, quam in præfati disputatione à nobis sumatur, ut enim notauit D. Thom. opuscul. 48. cap. 3. de Qualit. potentia vno modo sumi potest transcendenter, alio modo prædicamentaliter, seu quatenus est species cuiusdam prædicamenti: Priori modo dici solet, omne ens diuidi per potentiam & actum, vel ut alij loquuntur, hanc esse vnam de proprietatibus distinctis entis, secundum quam diuiditur ens, præsertim creatum, in ens in potentia, & in actu, quæ diuisio explicata à nobis est superius, disputat. 31. sectio. 2. & 3. Et ibi etiam obiter explicuimus, quid sit potentia obiectiua: illa enim, si aliquid est, vel quidquid est, ad hanc potentiam transcendentalē pertinet, de qua etiam potentia obiectiua nonnulla diximus supra disputat. 14. explicando illud axioma: *Potentia & actus sunt sub eodem genere.* Rursus à potentia transcendenter sumpta denominatur res possibilis, vel potentia logica, per non repugnantiam, vel potentia physica, per extrinsecam denominationem à potentia agente, vel patiē-

te, ut sæpe etiam in superioribus tactum est. Denique potentia realis late sumpta, siue actiua, siue passiua, dicitur de quocunque principio agendi, vel patiendi, & sic tribuitur principio substantiali, ut materię primæ, quatenus est potentia receptiua formarum, & formæ substantiali, quatenus est principium principale agendi, & Deo ipsi, quatenus est omnipotens. Tribuitur etiam hoc nomen habitibus, qui sunt principia operandi: sicut enim Aristoteles 9. Metaphysic. c. 5. artes & virtutes inter potentias numerat, qualitates etiam tertiæ speciei ut calor & frigus, quæ sunt principia proxima agendi, sub hac transcendentali acceptione potentie comprehenduntur. Ac denique quidquid est principium agendi, aut recipiendi hæc generali ratione potentia vocatur: de qua acceptione inter disputandum de causa materiali & efficiente satis dictum est. Nos autem hic præstius de potentia disputamus, nimirum de potentia, ut est secunda species qualitatis. Nam cum de cæteris acceptionibus satis sit dictum in citatis locis, hæc sola superest, & est huius loci propria, ut in præcedente disputatione annotauimus. Quia vero actus potentie respondet cum proportionem, ideo simul dicemus de actu huius potentie accommodato. Quamuis ille ad primam speciem qualitatis pertineat ut supra dictum est. Ex hac ergo potentia, primo videndum est, quid, & quomodo sit, deinde, quomodo ad actum comparetur.

SECTIO I.

Utrum potentia recte, & sufficienter diuidatur in actiuam & passiuam, & quid vtræque sit.

VANQUAM potentia in communi sit vna qualitatis species, nunquam tamen Aristotel. vnam communem eius definitionem assignauit: nam in prædicamento Qualitatis, non tam definitiōne quid rei, quam nominis interpretatione declarauit huiusmodi speciem, dicens: *Aliud genus qualitatis esse, quo ad lucem, cursum aut sanitatem apti esse dicuntur.* In 5. autem Metaphysicorum capite 12. prius diuidit potentiam in agentem & patientem, & deinde vtramque definit, dicens, *Potentiam actiuam esse principium transmutandi aliud in quantum aliud: passiuam vero esse principium transmutandi ab alio.* Quæ definitiones obiter sunt à nobis explicatæ supra, disputando de causa efficiente, & principio agendi. Nunc autem diligentius explicanda est hæc diuisio. Circa quam multum inuestiganda sunt. Primo, an sufficienter diuidatur potentia in actiuam & passiuam. Secundo, an illa duo membra semper sint in re distincta, vbi simul explicabimus, siue aliqua potentia pure actiua, vel passiua, vel aliqua vtramque rationem includens, ex quo definitiones potentie actiue & passiue magis declarabuntur. Tandem videndum erit, quænam communis ratio potentie, ut est simplex quædam species subalterna qualitatis assignari possit.

Potentia obiectiua actiuæ an passiue.

CIRCA primam difficultatem solet esse præparatio dubitandi propter potestatem obiectiuam, quæ ab aliquibus existimatur distincta ab actiua & passiua. Sed si considerentur paulo ante dicta, hoc nullum nobis facessit negotium: tum quia potentia obiectiua non est determinata species qualitatis, de qua potentia nunc agimus: tum etiam, quia vel non est potentia Physica & realis, sed tantum Logica, & non repugnantia quædam vel prout est realis & Physica, non est distincta ab actiua & passiua, sed per repugnantiam, vel denominationem ab eis dicitur.

Alia dubicandi ratio esse poterat: quia sunt quædam